

Valsts izglītības
satura centrs

Metodiskie ieteikumi, gatavojoties eksāmenam 2022. / 2023. mācību gadā

Latviešu valoda un literatūra (augstākais mācību satura apguves līmenis)

Inese Lāčauniece
Raita Šūpola

Latviešu valoda un literatūra (augstākais mācību satura apguves līmenis) Metodiskie ieteikumi, gatavojoties eksāmenam 2022. / 2023. mācību gadā

Metodiskā materiāla saturs:

- I. Eksāmena darba uzbūve**
 - II. Vērtēšanas saturs:**
 - 2.1. Vērtēšanas satura kategoriju raksturojums**
 - 2.2. Satura modulis**
 - 2.3. Izziņas darbības līmenis**
 - III. Eksāmena daļu analīze un metodiskie ieteikumi:**
 - 3.1. 1. daļa – zināšanu un izpratnes tests**
 - 3.2. 2. daļa – salīdzinošā tekstu analīze**
- Ieteicamie avoti pašmācībai**
- Pielikumi:**
- 1. pielikums.** 2. daļa. Tekstu analīze (60 punkti). Vērtēšanas kritēriji.
 - 2. pielikums.** Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti augstākajā mācību satura apguves līmenī valsts pārbaudes darbā.

I. Eksāmena darba uzbūve

Valsts pārbaudes darba (turpmāk – eksāmens) mērķis ir novērtēt skolēnu sniegumu atbilstoši Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumu Nr. 416 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem” (turpmāk – standarts) 2. pielikumam “Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti valodu mācību jomā. I. Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti latviešu valodā” un 4. pielikumam “Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā” augstākajā mācību satura apguves līmenī, identificēt un izvērtēt, cik lielā mērā ir apgūti plānotie sasniedzamie rezultāti (turpmāk – SR).

Eksāmena adresāts – skolēni, kuri ir apguvuši latviešu valodas valodu mācību jomas (valodu joma) un kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomas sasniedzamos rezultātus augstākajā mācību satura apguves līmenī.

Vērtējums CE sertifikātā izteikts % izteiksmē kopumā un par katru daļu atsevišķi. Lai skolēns iegūtu apliecinājumu, ka **eksāmens ir nokārtots**, 2022./2023. gadā būs jāiegūst 10 %, 2023./2024. mācību gadā – 15 %, savukārt 2024./2025. mācību gadā – 20 % no maksimāli iespējamā vērtējuma (1. attēls).

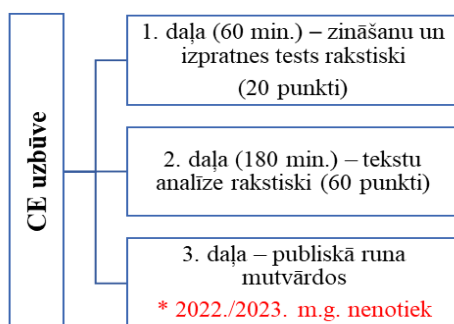
Skolēna snieguma rezultātus eksāmenā – iegūto punktu summu visā darbā, iegūto punktu summu katrā daļā – izsaka procentuālajā novērtējumā.

Atbilstoši Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumu Nr. 416 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem” 25.¹1. punktam – valsts pārbaudes darbā vērtējums nav iegūts, ja darba kopvērtējums 2022./2023. mācību gadā ir mazāks nekā 10 procenti.

1. attēls. Minimālais sliekšnis vērtējumam eksāmena nokārtošanai atbilstošā mācību gadā.
(Attēls no VISC vietnes)

2022./2023. mācību gadā eksāmenā paredzētas 2 daļas: zināšanu un izpratnes tests un tekstu analīze (2. attēls). Šajā mācību gadā netiek organizēta 3. daļa – publiskā runa.

2. attēls. CE uzbūve 2022./2023. mācību gadā.

1. tabulā norādīts katrā eksāmena daļā iegūstamais maksimālais punktu skaits un īpatsvars % no kopējā eksāmenā iegūstamā maksimālā punktu skaita. 2. tabulā norādīts uzdevumu skaits, iegūstamie punkti un paredzētais laiks katras eksāmena daļas izpildei.

1. tabula. Eksāmena daļās iegūstamais punktu skaits un īpatsvars.

VPD daļa	Īpatsvars no kopējā iegūstamo punktu skaita (%)	Punkti
1. daļa. Zināšanu un izpratnes tests.	25	20
2. daļa. Tekstu analīze.	75	60
Kopā	100	80

2. tabula. Eksāmena uzdevumi, uzdevumu skaits, punkti, laiks.

VPD daļa	Uzdevumu skaits	Punktu skaits	Laiks
1. daļa. Zināšanu un teksta izpratnes tests.	20	20	70* min: Ieteicamais laika sadalījums: tekstu lasīšana – 20 min., testa izpilde – 40 min. (katram uzdevumam ~2 min.), atbilžu lapas aizpildīšana – 10 min.
Starpbrīdis 20 min.			
2. daļa. Tekstu analīze.	1	60	180 min.

*60 minūtes testa veikšanai un 10 minūtes atbilžu lapas aizpildīšanai

II. Vērtēšanas saturs

Eksāmena vērtēšanas saturs raksturots trīs kategorijās:

- 1) sasniedzamo rezultātu veids un grupa;
- 2) satura modulis;
- 3) izziņas darbības līmenis.

2.1. Vērtēšanas satura kategoriju raksturojums

Eksāmena vērtēšanas satura kategoriju raksturojums dots 3. tabulā, norādot sasniedzamo rezultātu veidu un grupu, satura moduli un izziņas darbības līmeni.

3. tabula. Vērtēšanas saturs.

Vērtēšanas saturs		
SR veids un grupa	Satura modulis	Izziņas darbības līmenis
Skolēnam plānotie SR ir apkopoti šādos SR veidos: • zināšanas un izpratne; • prasmju grupas; • zināšanu, izpratnes un prasmju kombinācija; • ieradumi. Katram SR veidam ir norādītas SR grupas, kuras aptver standartā noteikto mācību saturu un tiek vērtētas eksāmenā.	• Dažādi latviešu valodas paveidi (literārā valoda, sociolekti, reģiolekti) un funkcionālie stili, tiem raksturīgās pazīmes un tipiskie izteiksmes līdzekļi, kā arī to mijiedarbība un izpausme tekstā. • Daudzveidīgi, nozīmīgi kultūras fakti (teksti), kultūras zīmes un simboli, kas raksturo dažādus kultūrvēsturiskos periodus un reģionus, to kontekstuālā nozīme, interpretācija un transformācija laikmetīgajā mākslā. • Sabiedrībā aktuālie diskursi par valodas un kultūras	• Skolēna zināšanas, prasmes un kompetences tiek vērtētas, izmantojot kognitīvās jeb izziņas darbības līmeņus atbilstoši SOLO. • Eksāmena uzdevumu nosacījumos skolēnu izziņas darbības līmenis tiek pārbaudīts kompleksi. • Eksāmena 1. daļā tiek pārbaudītas skolēna zināšanas un prasmes I (identificēšana, noteikšana) un II (raksturošana, klasificēšana) izziņas darbības līmenī, savukārt 2. daļa ir vērsta uz III (analizēšana, vērtēšana) un IV (sintezēšana, pārradīšana)

	jautājumiem – tekstā pieteiktās tēmas izpratne, aktualitāte un problemātika. • Teksta nolūks un iedarbīgums, kā arī teksta struktūra un kompozīcija, žanriskās īpatnības. • Valodas līdzekļi, kas raksturīgi autora individuālajam stilam.	izziņas darbības līmeņa aktualizāciju, jo skolēns veido radošu tekstu, kurā īsteno saturisko struktūrelementu lietojumu paplašinātā abstrakcijā jaunā kontekstā.
--	---	--

Katram SR veidam ir norādītas SR grupas, kuras aptver standartā noteikto mācību saturu un tiek vērtētas eksāmenā.

Īpašs SR veids ir ieradumi. Tā kā ieradumu vērtēšanai nozīmīgi ir novērot skolēna darbību ilgākā laikposmā, eksāmenā ieradumi netiek novērtēti tiešā veidā. Tomēr mācību procesā mērķtiecīgi veidoti ieradumi nozīmīgi ietekmē skolēnu sniegumu eksāmenā, piemēram, skolēna spēja regulāri kontrolēt savas valodas kvalitāti un iederību noteiktā situācijā, kā arī ieradums stilizēt tekstu, izmantojot savdabīgus vārdus vai gramatiskos līdzekļus, apzinoties, ka valoda raksturo cilvēka identitāti, tādējādi skolēna ieradumus eksāmenā vērtē netieši, integrējot šo vērtējumu noteiktos prasmju kritērijos (4. tabula).

4. tabula. Sasniedzamo rezultātu veidi, grupas un to īpatsvars eksāmenā.

Sasniedzamo rezultātu veids un grupa		Īpatsvars (%)
Zināšanas un izpratne	• Zina, izprot un raksturo dažādus latviešu valodas paveidus (literārā valoda, sociolekti, reģiolekti) un funkcionālos stilus, tiem raksturīgās pazīmes un tipiskos izteiksmes līdzekļus, kā arī to mijiedarbību un izpausmi tekstā. • Zina, izprot, raksturo daudzveidīgus, nozīmīgus kultūras faktus (tekstus), kultūras zīmes un simbolus, kas raksturo dažādus kultūrvēsturiskos periodus un reģionus, raksturo to kontekstuālo nozīmi. • Izprot un raksturo sabiedrībā aktuālos diskursus par valodas un kultūras jautājumiem. • Izprot un raksturo teksta nolūku un iedarbīgumu, kā arī teksta struktūru un kompozīciju, žanriskās īpatnības. • Izprot un raksturo valodas līdzekļus, kas raksturīgi autora individuālajam stilam.	43
Prasmju grupas	Argumentēšana: • formulē skaidrus un precīzus apgalvojumus, kas pilnībā atbilst analizējamam tematam, pieteiktajai problēmai vai jautājumam un ir saistīti ar tekstu un kontekstu; • paskaidro un pierāda izteiktos apgalvojumus, izmantojot konkrētus faktus un piemērus; • formulē pamatotus, argumentētus secinājumus un spriež par tiem, regulējot savu lingvistisko uzvedību un ievērojot ētikas normas; • precīzi lieto jomas terminoloģiju.	15
	Valodas kvalitāte: • veido tekstu, kurā vārdu krājums ir pārdomāts, daudzveidīgs, funkcionāli un semantiski prasmīgi izvēlēts;	21

	• veido pilnvērtīgu teksta gramatisko (morfoloģisko un sintaktisko) un ortogrāfisko noformējumu, kas atbilst komunikatīvajam nolūkam; • veido tekstu atbilstoši latviešu literārās valodas interpunkcijai.	
Zināšanu, izpratnes un prasmju kombinācija	Jaunrade: • radoši strukturē tekstu atbilstoši nolūkam, saturam un izvēlētajā žanra prasībām; • veido strukturāli un kompozicionāli pārdomātu, pabeigtu apjomam atbilstošu tekstu, kurā radoši izmantoti kompozīcijas paņēmieni, formas eksperimenti; • veido stilistiski pārdomātu tekstu, kurā īstenots viendabīgs autora individuālais stils, izvēlas stilistiski iederīgus mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus; • īsteno oriģinalitāti, radoši iekļaujot tekstā patstāvīgus spriedumus, kas atspoguļo personisko pieredzi.	21

2.2. Satura modulis

Eksāmena saturs ir organizēts saskaņā ar mācību satura būtiskākajiem pamatjēdzieniem jeb lielajām idejām, kas veido obligātā mācību satura strukturālo ietvaru. Valodu mācību jomas lielās idejas ir ietvars, kas akcentē valodas būtību, lingvistisko daudzveidību un saikni ar valodas lietotāja identitāti, savukārt kultūras izpratnes un pašizpausmes mākslā mācību jomas lielās idejas ir vērstas uz indivīda radošo izaugsmi un intelektuālās, estētiskās un emocionālās pieredzes veidošanu. Eksāmenā ir iekļauti šādi satura moduļa vienumi:

- dažādi latviešu valodas paveidi (literārā valoda, sociolekti, reģiolekti) un funkcionālie stili, tiem raksturīgās pazīmes un tipiskie izteiksmes līdzekļi, kā arī to mijiedarbība un izpausme tekstā;
- daudzveidīgi, nozīmīgi kultūras fakti (teksti), kultūras zīmes un simboli, kas raksturo dažādus kultūrvēsturiskos periodus un reģionus, to kontekstuālā nozīme, interpretācija un transformācija laikmetīgajā mākslā;
- sabiedrībā aktuālie diskursi par valodas un kultūras jautājumiem – tekstā pieteiktās tēmas izpratne, aktualitāte un problemātika;
- teksta nolūks un iedarbīgums, kā arī teksta struktūra un kompozīcija, žanriskās īpatnības;
- valodas līdzekļi, kas raksturīgi autora individuālajam stilam.

Eksāmena saturs ir veidots, ņemot vērā vairākus mācību satura un pieejas akcentus.

- Skolēns demonstrē valoddarbības prasmes (lasīt, rakstīt), jo vidējās izglītības posmā padziļināti tiek apgūta prasme rakstīt un strādāt ar uzrakstītu tekstu.
- Eksāmena saturs veidots, integrējot tajā sasaisti ar vispārējās vidējās izglītības saturu kultūras izpratnes un pašizpausmes mākslā, proti, latviešu literatūras materiālu izmantošanu un analīzi. Skolēnam tiek piedāvāti dažādu funkcionālo stilu teksti, tomēr lielāks īpatsvars ir daiļliteratūras tekstu izvēlei, lai skolēns varētu labāk fokusēties uz aktuāliem kultūras, literatūras vai valodniecības procesiem, kā arī teksta tematam, nolūku, aktualitāti, mērķtiecīgi izvēlētajiem valodas līdzekļiem u. tml. Dažos uzdevumu nosacījumos ir iekļauti jautājumi, kas vidējās izglītības posmā tiek apgūti starpdisciplināri.
- Eksāmena saturiskais kopums tiek pārbaudīts kompleksi, to nodrošina uzdevumu nosacījumi, kā arī uzdevumu izpildē izvēlētie analīzes teksti, kuriem ir jābūt gan žanriski, gan stilistiski, gan saturiski, gan lingvistiski daudzveidīgiem.

2.3. Izziņas darbības līmenis

Skolēna zināšanas, prasmes un kompetences tiek vērtētas, izmantojot kognitīvās jeb izziņas darbības līmeņus atbilstoši SOLO (Structure of Observed Learning Outcomes) jeb novēroto mācīšanās rezultātu taksonomijai, kurā skolēna sniegums tiek raksturots, analizējot ideju jeb struktūrelementu skaitu un saišu kvalitāti starp šiem struktūrelementiem. Eksāmena uzdevumu nosacījumos skolēnu izziņas darbības līmenis tiek pārbaudīts kompleksi.

5.tabula. Izziņas darbības līmeņu raksturojums.

Izziņas darbības līmenis un snieguma līmenim atbilstošais			
I līmenis (identificēšana, noteikšana)	II līmenis (raksturošana, klasificēšana)	III līmenis (analizēšana, vērtēšana)	IV līmenis (sintezēšana, pārrādīšana)
Skolēns spēj identificēt un raksturot prasītos saturiskos elementus katru atsevišķi vai daļu no tiem, neveidojot kopsakarības starp tiem.	Skolēns spēj identificēt, vispārināti un stereotipiski raksturot tipiskās satura elementu pazīmes, spēj tās grupēt un klasificēt.	Skolēns spēj analizēt un sintetēt dažādus satura elementus, kā arī spēj izvērtēt to lietderību un kontekstuālo iedarību.	Skolēns apzinās, izvērtē un interpretē satura elementus jaunā kontekstā, iesaistot radošu un oriģinālu pieeju, kā arī piedāvājot plašāku kontekstuālu skatījumu.

III. Eksāmena darba atsevišķu daļu analīze un metodiskie ieteikumi

Eksāmenā skolēnam tiek piedāvāti divi iepriekš nezināmi teksti vai to fragmenti (turpmāk – teksti). Tekstu apjoms ir 400–800 vārdu. Piedāvātie teksti ir tematiski saistīti, bet žanriski atšķirīgi, un vismaz vienam no piedāvātajiem tekstiem ir jābūt daiļliteratūras tekstam. Teksti tematiski ir saistāmi ar padziļinātā kursa “Latviešu valoda un literatūra II” programmas paraugā piedāvātajiem saturiskajiem tematiem:

- Teksts un indivīds,
- Teksts un sociālās grupas,
- Teksts un vara,
- Teksts un valodas attīstība,
- Teksts un tulkojums,
- Folkloras teksts un mūsdienu literatūra.

Eksāmens 2022./2023. m.g. ir sadalīts divās daļās:

1. daļa – zināšanu un izpratnes tests (rakstos): skolēnam tiek piedāvāti divi teksti, un viņam ir jāizpilda uzdevumi, kuros ir ietverti jautājumi par šiem tekstiem un ar to saturu saistītu kontekstu.

Tests sastāv no daudzizvēļu jautājumiem, kam ir sagatavoti vairāki atbilžu varianti.

1. daļā skolēns

demonstrē zināšanas un izpratni par:

- aktuāliem valodas, literatūras un kultūras jautājumiem;
- kultūras faktiem, zīmēm un simboliem, kas raksturo kultūrvēsturiskos periodus un reģionus;

- valodas paveidiem, to tipiskajām pazīmēm;
- valodas līdzekļiem, kas raksturīgi autora individuālajam stilam.

izvēloties atbildes, apliecina prasmi:

- izprast lasītu tekstu, tā nolūku, struktūru, kompozīciju un žanriskās īpatnības;
- pierādīt apgalvojumus, izmantojot konkrētus faktus un piemērus no teksta;
- lietot jomas terminoloģiju.

2. daļa – tekstu analīze (rakstos): skolēnam tiek piedāvāts salīdzināt divus tekstus (tie paši teksti, ar kuriem strādāja eksāmena 1. daļā), darba izstrādei tiek piedāvāti noteikti satura vienumi, kas ir iekļaujami analīzē, bet teksta forma ir brīva (jāievēro tekstveides principi). Teksta apjoms ir ierobežots – **500–600 vārdu**.

2. daļā, salīdzinot abus tekstus, jāievēro šādi satura komponenti:

- temats, aktualitāte un problemātika,
- kultūras fakti/zīmes/simboli kultūrvēsturiskā konteksta interpretācijā,
- sasaiste ar citiem kultūras faktiem ārpus piedāvātajiem tekstiem,
- teksta kompozīcija, žanriskās īpatnības,
- autora stilam tipiskie valodas līdzekļi.

3.1. 1. daļa. Zināšanu un teksta izpratnes tests

VPD paraugs “Padziļinātais kurss Latviešu valoda un literatūra II augstākajā mācību satura apguves līmenī”. Valsts pārbaudes darba paraugs” - <https://mape.skola2030.lv/resources/13922>

VPD paraugā piedāvātie teksti, kuri izmantoti, veidojot testu, un ar kuriem skolēns strādā arī 2. daļā:

1. Kota, Laima. Cilvēks ar zilo putnu. Rīga: Dienas Grāmata, 2020.
2. Simsone, Bārbala. Ilgu putns uz ābolu maisa.

Pieejams: https://www.diena.lv/raksts/kd/recenzijas/ilgu-putns-uz-abolu-maisa.-laimas-kotas-romana-_cilveks-ar-zilo-putnu_-recenzija-14255751

3. Adamaite, Undīne. Kaimiņiene, kas visu redz. Intervija ar rakstnieci Laimu Kotu. 16.01.2021. Diena.lv.

Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/kd/intervijas/kaiminiene-kas-visu-redz.-intervija-ar-rakstnieci-laimu-kotu-14255313>

1. daļas zināšanu un izpratnes testā (teksta izpratne) skolēnam piedāvāti jautājumi, kuru atbildes ir atrodamas kādā no pārbaudes darbā piedāvātajiem tekstiem (uzdevuma formulējumā ir norādīts teksta numurs). Testā ir ietverti arī jautājumi, kas ļauj skolēnam apliecināt savu interešu un zināšanu plašumu kultūras jomā un ar to saistītām personībām.

Testā ir jautājumi, kuri dod iespēju pārbaudīt skolēna jēdzienu/ terminu izpratni, kas saistīti ar teksta izpratni un satura kontekstu.

1. Teksta izpratnes jautājumi:

1.1. Jautājumi, kuru atbildes atrodamas (ietvertas) tekstā.

Testa uzdevums (formulējums, piedāvātie	Atbilde atrodama (ietverta) tekstā
---	------------------------------------

atbilžu varianti)	
7. uzdevums (1 punkts). Ar kuru no minētajiem arodiem 1. tekstā metaforiski tiek salīdzināts rakstnieka darbs? Izvēlies precīzāko atbildi (apvelc izvēlēto atbildes burtu)! a) Podnieks, b) Fabrikas strādnieks. c) Zemnieks. d) Lidotājs. e) Astrologs. f) Jūrasbraucējs.	Atbilde 1. tekstā: Rakstnieks, kā drīz vien līdzībās saprata Eglītis, bija tāds pats kā austuves fabrikas strādnieks, kam pacietīgi jāpiesēžas pie milzīgā virzienu un tendenču kamola un jāsāk secīgi atrisināt ...
10. uzdevums (1 punkts). Izvēlies, kurš no minētajiem apgalvojumiem atbilst 1. tekstā izteiktajai domai par to, kā veidojas rakstnieks (apvelc izvēlēto atbildes burtu)! a) Rakstniekus veido literatūras zinātne, kas nosaka rakstnieka un rakstīšanas ideālu. b) Rakstnieks ir pravietis, un viņu veido tikai un vienīgi iztēle, kas liek rakstīt dienām un naktīm, kamēr teksts ir uzrakstīts. c) Rakstniekus veido disciplīna, talants un regulārs darbs, kā arī viņa darbam ir nepieciešama pašiedvesma. d) Rakstniekus veido disciplīna, talants un regulārs darbs, kā arī viņa darbam ir nepieciešama pašiedvesma.	Atbilde 1. tekstā: Rakstniekus veido disciplīna, nenoliedzami – talanta klātbūtne un regulārs darbs, neviens viņus pie darba it kā nedzen, fabrikas svilpes it kā nav. Ja nu vienīgā pātaga ir noruna un līgums ar izdevēju. [...] Rakstniekam nepieciešama pašiedvesma, tas pieder pie lietas.
13. uzdevums (1 punkts). Ko personificē zilā putna tēls literatūrā? Izvēlies atbilstošāko skaidrojumu (apvelc izvēlēto atbildes burtu)! a) Dzimumu līdztiesību sabiedrībā. b) Nelaimīgu mīlestību. c) Cīņu par dabas aizsardzību. d) Laimes meklējumus ārpus dzimtenes.	Atbilde 2. tekstā: Taču zilais putns ir arī vairāk nekā gadsimtu pazīstams ietīpīgs, no Morisa Māterlinka lugas Zilais putns aizgūts simbols, kas personificē laimes meklējumus tālās zemēs ārpus dzimtenes.

1.2. Jautājumi, kuros skolēns apliecina interešu un zināšanu plašumu.

Testa uzdevums (formulējums, piedāvātie atbilžu varianti)	Atbildes izvēlē skolēns apliecina interešu un zināšanu plašumu.
12. uzdevums (1 punkts). Ar ko ir saistīti 2. teksta fragmentā minētie Deivida Koperfilda shēmas principi? Izvēlies precīzāko atbildi (apvelc izvēlēto atbildes burtu)! a) Ar iluzionista Deivida Koperfilda burvju mākslu. b) Ar Čārlza Dikensa biogrāfisko romānu	Atbildes norāde 1. tekstā: Sērijas <i>Es esmu...</i> autoriem rokas atbrīvo iecere par katru apskatīto literātu izdot arī zinātnisku pētījumu, – tas nozīmē, ka visus interesējošos dokumentālos faktus lasītājs varēs iegūt no monogrāfijas, bet rakstnieks līdz ar to nav spiests savu ieceri balstīt tradicionālā biogrāfiskā romāna jeb Deivida Koperfilda

“Deivids Koperfilds”. c) Ar Armando Ianuči kinofilmu “Deivida Koperfilda dzīvesstāsts”.	shēmas principos, secīgi pievērsoties sava varoņa izcelsmei, bērnībai, skolas gadiem un tā tālāk. Komentārs: “Deivids Koperfilds” ir viens no populārākajiem Č. Dikensa romāniem, un tieši tajā autors visvairāk izmantojis dažādus autobiogrāfiskus faktus.
17. uzdevums (1 punkts). 3. tekstā ir minētas tādas Latvijas kultūras personības kā Benjamiņa un brāļi Kokari. Kura (-as) no šīm personībām ir saistīta (-as) ar mūzikas, kinomākslas un teātra jomu? Izvēlies precīzāko atbildi (apvelc izvēlēto atbildes burtu)! a) Brāļi Kokari. b) Benjamiņa.	Komentārs: Šāda satura testa uzdevumā skolēnam tiek piedāvāta iespēja demonstrēt savas zināšanas un izpratni par kultūras notikumiem un ievērojamām personībām, kas devušas nozīmīgu ieguldījumu mūsu tautas kultūras vērtību attīstībā un minētas piedāvātajā tekstā.

2. Jēdzienu/ terminu izpratne testa uzdevumā

Testa uzdevums (formulējums, piedāvātie atbilžu varianti)	Jēdzieni, termini, kuru nozīme jāzina
11. uzdevums (1 punkts). Izvēlies, kurš valodas stilistiskais līdzeklis izmantots šajos 1. teksta teikumos: <i>Bet pats galvenais tomēr bija sasodīti skarbs jautājums – kā uzrakstīt, lai izdodas pateikt nepasakāmo? Kā ar vārdiem parādīt neiedomājamo! Kā pavēstīt grāmatas lapās autora galvā apjausto katastrofu visā tās baigumā? Vai laimīgas beigas nobeigumā pēc tam vispār ir iespējamās?! Apvelc izvēlēto atbildes burtu!</i> a) Jautājuma teikumi. b) Saruna ar lasītāju. c) Retoriskie jautājumi.	Retoriskais jautājums – stilistiska figūra, kas izteikta jautājuma teikuma veidā un uz kuru parasti netiek gaidīta atbilde. (enciklopedija.lv) Komentārs: Izvēloties atbildi, nepieciešams zināt un izprast terminu <i>valodas stilistiskais līdzeklis</i>.
14. uzdevums (1 punkts). Laimas Kotas romāns “Cilvēks ar zilo putnu” nav uzskatāms par biogrāfisku romānu. Izvēlies atbilstošāko apgalvojumu, kas to pamato (apvelc izvēlēto atbildes burtu)! a) Romāns vēsta gan par Anšlavu Eglīti, gan par viņa sievu Veroniku Janelsiņu. b) Romānā aplūkots tikai neliels Anšlava Eglīša dzīves posms Vācijas mazpilsētā.	Biogrāfija – cilvēka dzīves apraksts, kas veidots, pamatojoties uz biogrāfiskiem faktiem. (Aktuāli literatūras teorijas jautājumi: https://valoda.lv) Biogrāfiskā proza ir prozas paveids, kas vēsta par kāda konkrēta cilvēka dzīvi. (https://mape.skola2030.lv)

c) Romāns veidojies no piecām lappusēm Anšlava Eglīša dienasgrāmatā, kas brīvi interpretētas individuālā autore Laimas Kotas versijā.	Atbilde 3. tekstā: Šeit man bija jāizdomā, ko Anšlavs Eglītis būtu varējis teikt šajos piecos gados. Dienasgrāmatā viņam pieci gadi ir fiksēti tikai uz piecām lapām. Tas man deva iespēju izdomāt stāstu, kā viņš ierodas un kā – dodas projām. Komentārs: Izvēlēties atbildes variantu palīdz skolēna uzmanīga teksta lasīšana un svarīgas informācijas pamanīšana, kas norāda uz atbilstošāko atbildes variantu.
16. uzdevums (1 punkts). Teksta fragmentos minēti dažādi literatūras virzieni. Izvēlies katram piedāvātajam literatūras un mākslas virzienam precīzāko skaidrojumu (ieraksti izvēlētajās atbildes burtu atbilstošajā rūtī)! a Simbolisms c Reālisms d Romantisms b Klasicism e Ekspresionisms a) Mākslas virziens, kura pārstāvji savos darbos kā galveno izvirzīja simbolisku izteiksmi. b) Mākslas virziens, kas par normu un paraugu izvirza antīko mākslu. c) Mākslas virziens, kas patiesi atspoguļo reālo īstenību, tās būtiskos procesus. d) Mākslas virziens, kas vērsās pret racionālismu un priekšplānā izvirzīja cilvēka garīgo dzīvi un estētiskumu. e) Mākslas virziens, kas par mākslas galveno uzdevumu uzskata mākslinieka izjūtu un subjektīvās pasaules attēlojumu.	Komentārs: Izvēloties katram terminam atbilstošo skaidrojumu, skolēns demonstrē zināšanas un izpratni par literatūras un mākslas virzieniem, kas minēti tekstu fragmentos.
18. uzdevums (1 punkts). 3. tekstā ir pieminēts gredzena princips. Kas ir gredzena princips literatūrā? Izvēlies precīzāko atbildi (apvelc izvēlēto atbildes burtu)! a) Gredzens ir stilistiska figūra, kura veidojas, atkārtojot vienu un to pašu vai līdzīgu vārdu vai vārdu savienojumu kāda noteikta posma sākumā un beigās. b) Gredzens ir stilistiska figūra, kura veidojas, atkārtojot vienu un to pašu vai līdzīgu vārdu	Komentārs: Pareizo atbildi var arī izsecināt, uzmanīgi pārskatot vietu tekstā, kur minēts vārdu savienojums <i>gredzena princips</i>: <i>Tas man deva iespēju izdomāt stāstu, kā viņš ierodas un kā – dodas projām. Šis gredzena princips ir ievērots arī Eglīša Švābu kapričo.</i>

vai vārdu savienojumu kāda noteikta posma sākumā. c) Gredzens ir stilistiska figūra, kura veidojas, atkārtojot vienu un to pašu vai līdzīgu vārdu vai vārdu savienojumu kāda noteikta posma beigās.	
20. uzdevums (1 punkts). Izvēlies, kurš apgalvojums visprecīzāk atbilst 3. teksta tematam (apvelc izvēlēto atbildes burtu)! a) Laimas Kotas romāna “Cilvēks ar zilo putnu” tapšanas process. b) Laimas Kotas daiļrade. c) Laimas Kotas romāna “Cilvēks ar zilo putnu” vieta latviešu literatūrā. d) Laima Kota – interesanta stāstniece.	Temats un tā formulējums: Temats – rakstu darba vai mutvārdu runas satura pamatidejas formulējums; jautājums, par ko runā un/vai raksta. Komentārs: Jāpievērš uzmanība uzdevuma formulējumā vārdam <i>visprecīzāk</i>. Piedāvātajos temata formulējumos jānosaka atslēgvārds/-i un vēlreiz jāpārdomā un sev jāprecizē, kāda un par ko ir tekstā sniegtā informācija.

3. Kultūras konteksts, ko piedāvā teksta/-u saturs.

Testa uzdevums (formulējums, piedāvātie atbilžu varianti)	Kultūras konteksts
3. uzdevums (1 punkts). Kas ir 1. teksta fragmentā minētā Saules pilsēta? Izvēlies atbilstošāko skaidrojumu (apvelc izvēlēto atbildes burtu)! a) Atpūtas un izpriecu kūrortvalsts. b) Senās Ēģiptes pilsēta, kas uzbūvēta par godu Saules dievam. c) Idealizēta pilsētvalsts, kurā visi strādā kopīgam labumam un kur nav naudas, nav privātīpašuma.	Džiāns Domeniko Kampanella (Toms), kurš dzīvojis 1568. – 1639. g., ir pieskaitāms pie viena no dižākajiem agrīnā utopiskā komunisma pārstāvjiem. Kā jau agrīnā utopiskā komunisma pārstāvjiem pienākas, Kampanella savus uzskatus saskaņo ar reliģiski mistiskiem uzskatiem, aizraudamies ar maģiju un astroloģiju. Par savu brīvdomību un sazvērētības mēģinājumu, Kampanella samaksāja ar 27 gadiem ieslodzījumā. Cietumā tiek sarakstīta utopija ar nosaukumu “Saules pilsēta”, kas datēta ar 1602. gadu, bet izdota pēc 20 gadiem. “Saules pilsēta” – tas ir apcerējums par ideālu sabiedrību, kurā nav privātīpašuma, kopīgs darbs garantē pārpilnību, bet pastāv stingra sadzīves reglamentācija. Komentārs: Norāde tekstā: Eglītis noskurinājās – eh, ja vien rakstnieki būtu tādi garīgi dūdieviņi, kas pārtiek tikai no idejām, tad sen jau pasaulē būtu uzceltas Saules pilsētas. “Ko nu muldos, alga arī svarīga!” Eglītis sevi apsauca un neliekuļoja.

3.2. 2. daļa. Tekstu analīze

Lai labāk varētu izprast vērtēšanas kritērijus, tiek piedāvāti skolēnu VPD tekstu analīzes aprobācijas darbu piemēri atbilstoši vērtēšanas kritēriju IV līmenim.

**piemēros saglabāta skolēna teksta oriģinālversija, teksts nav rediģēts.*

Zināšanas un izpratne

Līmenis / Kritērijs	IV
1. Kultūras fakti/ zīmes/ simboli, to kontekstuālā nozīme	4 punkti Nozīmīgākie tekstā lietotie kultūras fakti/ zīmes/ simboli ir raksturoti, ir analizēta to saikne ar noteiktu kultūrvēsturisko kontekstu, piedāvāts salīdzinājums ar citiem kultūras faktiem/ zīmēm/ simboliem plašākā kontekstā.

Piemērs:

1. “Burti ir kā milti un ūdens” ir ne tikai salīdzinājums, bet sevī ietver arī simbolisku nozīmi. Burti simbolizē iespēju izteikt savu domu neierobežojamo spēku. Tālāk seko metaforas, piemēram, iejaukt un iemīcīt tekstu, lai grāmata ir pilna un sātīga. Par burtiem, tekstu un pašu daiļdarbu tiek runāts tā, it kā tas būtu ēdiens. Atsaucoties uz 3. teksta intervijas fragmentu, top skaidrs, kāpēc autore aprakstījusi un minējusi ēdienu – tam dzīves grūtajā trimdas laikā bija īpaša nozīme, lai izdzīvotu, pārdzīvotu un radītu.

2. Romānā “Cilvēks ar zilo putnu” ir tādi vārdi kā tālumnīca, svešumnīca, citvieta, promvieta, cītmājas. Romāna autore tos darinājusi, lai aizstātu vārdu “trimda”. Manuprāt, L. Kota, izmantojot šos sinonīmus vārdam “trimda”, lasītājam atklāj savu rakstnieces talantu, pierāda, ka rakstnieks ar vārdu var tieši tikpat krāsaini attēlot pasauli un raisīt emocijas, kā izcilais otaš meistar Vilhelms Purvītis, uz molberta uzburot savu dabas ainavu. Savukārt vārds “celle” ir sens vārds, kuru var atrast tekstos, kas stāsta par antīkajiem tempļiem, kuros bija dievību tēli. Lai iezīmētu laiku un vidi, autore romānā izmanto vārdus svešvalodā, piemēram, “Frau Kunstmalerin”, jo tieši šī uzruna vācu valodā ļauj vairāk sajust aprakstīto notikumu vidi, laiku un noskaņojumu.

3. Romāna fragmentā “Cilvēks ar zilo putnu” un recenzijā “Ilgu putns no ābolu maisa” tēma ir “Latviešu kara bēgļu gaitas”. Latvieši Otrā pasaules kara laikā bija spiesti pamest Latviju, lai izvairītos no iespējamām PSRS represijām. Pirmajā tekstā stāstīts par Anšlava Eglīša un viņa sievas Veronikas Janelsiņas dzīvi trimdā Vācijā, otrajā tekstā (recenzijā) vērtēts Laimas Kotas romāns par A. Eglīti. Abu tekstu nolūks ir iepazīstināt lasītāju ar laiku, kad svešu zemi trimdā nācās daudziem latviešiem saukt par savām mājām. Tas ir viens no drūmākajiem laikiem Latvijas vēsturē, kas atklāts caur radošo personību – A. Eglīša, V. Janelsiņas, L. Kotas – skatpunktu. Mums – šodienas brīvā valstī dzīvojošajiem un šos laikus nepieredzējušajiem – tā ir iespēja kaut nelielu ieskatīties un uzzināt par Otrā pasaules kara laikā trimdā nonākušo cilvēku emocijām, ikdienu un lielo apņēmību nepazaudēt savu radošo garu un saikni ar dzimteni. Līdzīgu stāstu, bet jau par situāciju mūsdienās, esmu lasījis Viļa Lāčīša romānā

“Strojka ar skatu uz Londonu” un Andras Manfeldes stāstā “Dzimtenīte”. Lai arī laiki ir ļoti mainījušies, taču cilvēkus, kuriem dažādu apstākļu ietekmē nācies pamest dzimteni, vieno smeldzīga saikne ar savu tēvzemi un cerība atgriezties vietā, kur skan latviešu valoda, dzīva ir tautasdziesma un vasaras vidū visas pļavas līgo, jo pilnbrieds dabā katrā zāles stiebrā dod latvisko enerģiju katram.

4. Abos tekstos tiek izmantoti dažādi simboli. Viens no tiem ir zilā putna simbols, kas ir aizgūts no Morisa Materlinka tāda paša nosaukuma lugas un simbolizē cilvēkus, kas meklē laimi svešumā, būdami tālu no dzimtenes. Vērtības, kas saistās ar dzimteni, atklātas arī koku – bērza un ozola – simbolos. Koku simbolika, īpaši liepas (meitas daile) un ozola (puša spēks un varenība), mums – latviešiem – iepazīta jau ar dainām, kas ir mūsu tautas stiprā gara un tikumības pamats. Arī latviešu esejiste, kas, dzīvojot trimdā, izjutusi dzimtenes ilgas, savā esejā “Liepu lapu laipnība” uzsver latvieša sirds laipnības spēku.

Komentārs:

Skolēns nosauc un raksturo tekstā lietotos nozīmīgākos kultūras faktus/ zīmes/ simbolus, analizē to saikni ar noteiktu kultūrvēsturisko kontekstu, piedāvā salīdzinājumu ar citiem kultūras faktiem/ zīmēm/ simboliem plašākā kontekstā, tā demonstrējot savas zināšanas un izpratni.

Līmenis / Kritērijs	IV
2. Temata izpratne	4 punkti Temats ir formulēts, pietiekami raksturots un sasaistīts ar kādu sabiedrībā būtisku problēmu.

Piemērs:

1. Izvēloties 1. un 3. tekstu, mans pirmais novērojums bija tieši atšķirīgie skatpunkti. Daiļliteratūras teksts efektīvāk piesaistīja manu uzmanību, jo tajā tēlaini tiek salīdzinātas grūtības, ar ko autori saskārās ikdienā, dzīvojot svešumā. Tas manī veicināja pārdomas par Gunāra Janovska romānu “Sōla”, arī tajā attēlota dzīve svešumā, prom no dzimtenes. Aprakstot rakstnieku grūtības trimdā tiem, kas dzīvē piedzīvoja vai piedzīvos ko līdzīgu, piemēram, dodoties laimes meklējumos uz citām zemēm, veidojas ciešāka piesaiste tekstam. Taču 3. teksts noderīgāks tiem, kas vēlas gūt ieskatu kāda autora darba procesā. Šis teksts rāda iedvesmu, kas slēpjas aiz literāra darba lappusēm.

2. Savā ziņā 1. un 3. teksts ir saturiski saistīti, tie atklāj rakstnieka pieredzi. Pirmajā tekstā aprakstītas sajūtas, kuras rakstnieks izjūt rakstot, un trešais teksts atklāj autora grūtības, rakstot darbu. Abi teksti ir aktuāli, jo daudzi cilvēki interesējas par rakstnieku dzīvi un viņu darbiem, tam pastiprināti pievēršas projekta “Es esmu...” darbi.

3. Varētu teikt, ka Laima Kota ir mūsdienu Anšlavs Eglītis. Abus māksliniekus vieno viņu apbrīnojamais talants, kā arī fakts, ka abi spējuši sevī saglabāt savas tautas dzīves gudrības un vēlmi radoši papildināt latviešu kultūras telpu, atrodoties svešās zemēs. Laima Kota savu zilo putnu atrada Turcijā, savukārt A. Eglītis ar sievu V. Janelsiņu to atrada ASV – iespēju pilnajā un mītu apvītajā zemē. Varbūt tieši tāpēc L. Kotai tik veiksmīgi izdevies romāns par A. Eglīša dzīvi, jo pati spējusi saglabāt sirdī savu tēvzemi. Mūsdienās ir daudz cilvēku, kas baidās doties sava zilā putna meklējumos, tomēr A. Eglīša, V. Janelsiņas un L. Kotas piedzīvotais pierāda, ka arī svešumā var atrast sevī radošo dzirksti, lai justos un būtu laimīgs, tajā pat laikā nepazaudējot savas zemes sirdspukstus.

Komentārs:

Skolēns tieši vai aprakstoši nosaucis tematu, kas kopīga izvēlētiem tekstiem, raksturojis temata saistību ar kādu sabiedrībā būtisku problēmu. Skolēns loģiski pamatojis temata aktualitāti, kas saistīta ar sabiedrību un/ vai savu personīgo uzskatu, vērtībām.

Līmenis / Kritērijs	IV
3. Žanrs un tekstu kompozīcija	4 punkti Žanrs ir nosaukts un precīzi raksturots, tekstu kompozīcija ir izprasta, izanalizēta un izvērtēta.

Piemērs:

1. Abos tekstos izmantoti dažādi valodas stili. Pirmajā tekstā ir izmantots daiļliteratūras stils, otrajā – publicistikas stils. Pirmais teksts ir daiļliteratūra, romāna fragments un vēsta par Anšlavu Eglīti no viņa skatpunkta, bet publicistikas tekstā, intervijā, Undīne Adamaite par romāna tapšanas gaitu sarunājas ar romāna autori Laimu Kotu.

2. Pirmais teksts ir daiļliteratūras, uz to norāda izmantotā valoda un izteiksme. Teksts ir atstāstījums, rakstīts īstenības izteiksmē, kas rada realitātes iespaidu, tajā ir tiešās runas teikumi, lai atspoguļotu dialogu starp personām. Trešais teksts ir intervija, saruna starp divām personām. Tajā puse teksta ir pirmajā personā, otra puse – 2. personā. Teksts strukturēts, mijoties jautājumiem un atbildēm.

Komentārs:

Skolēns nosaucis tekstu žanrus vai izteicis iespējamo piederību žanram, ja tas nav objektīvu iemeslu dēļ nosakāms, jo dots teksta fragments. Tekstu žanru spilgtākās pazīmes ir izanalizētas un izvērtētas.

Līmenis / Kritērijs	IV
4. Autora valodas stils	4 punkti Prasmīgi raksturoti un vērtēti dažādi valodas līdzekļi, kas ir tipiski autora valodai.

Piemērs:

1. Salīdzinot pirmo ar otro tekstu pēc funkcionālo stilu pazīmēm, secinu, ka pirmais ir daiļliteratūras teksts, bet otrajā tekstā vērojamas publicistikas stila pazīmes. Romānā autore lieto gan sarunvalodas vārdus (piemēram, smīniķis, daimons), gan mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus (piemēram, metafora – vārdu mežģīnes, salīdzinājums – vārds ir negrozāms kā granītā iecirsts). Tas palīdz lasītājam izbaudīt gan autore valodas krājuma bagātību un daudzveidību tekstā, gan labāk iejusties un iedziļināties varoņu domās un sarunās, izjust līdzjūtību un sapratni pret viņiem kā pret vienkāršiem cilvēkiem.

2. Romānā “Cilvēks ar zilo putnu” ir tādi vārdi kā tālumnīca, svešumnīca, citvieta, promvieta, citmājas. Romāna autore tos darinājusi, lai aizstātu vārdu “trimda”. Manuprāt, L. Kota, izmantojot šos sinonīmus vārdam “trimda”, lasītājam atklāj savu rakstnieces talantu, pierāda, ka rakstnieks ar vārdu var tieši tikpat krāsaini attēlot pasauli un raisīt emocijas, kā izcilais otaš meistar Vilhelms Purvītis, uz molberta uzbūrot savu dabas ainavu. Savukārt vārds “celle” ir sens vārds, kuru var atrast tekstos, kas stāsta par antīkajiem tempļiem, kuros bija dievību tēli. Lai iezīmētu laiku un vidi, autore romānā izmanto vārdus svešvalodā, piemēram, “Frau Kunstmalerin”, jo tieši šī uzruna vācu valodā ļauj vairāk sajust aprakstīto notikumu vidi, laiku un noskaņojumu.

3. Romāna fragmenta sākumā aprakstīta brīva, nepiespiesta dzīves situācija (īss dialogs starp rakstnieku A. Eglīti un viņa sievu), kurā vērojamas sarunvalodai raksturīgas pazīmes, piemēram, izteikums “kaut kā tā”, frazeoloģisms “jāmet viss pār kārti”. Aprakstot A. Eglīša radošās domas, rakstniece izmanto daudz jaunvārdu, piemēram, tālumnīca, citvieta, piemistuve, daudz tēlainās izteiksmes līdzekļu, piemēram, salīdzinājums “strādājam kā smaga darba zirgi”, “burti ir kā milti un ūdens”, metafora “viņu ķer zibens”. Savukārt intervijas tekstā valodas lietojums jautājumos ir tiešs un precīzs, izmantoti gan konkrēti L. Kotas daiļrades procesa fakti, gan jautājumā iesaistīti romānā lietoti izteicieni, piemēram, “iešana taukos”. Kā daiļliteratūras tekstā, tā intervijā minēti īpašvārdi, piemēram, Rainis, Aspazija, Morisa Materlinga luga “Zilais putns”, Deivids Koperfīlds u.c. Intervijā L. Kotas valoda atbildēs norada uz brīvu, emocionālu atmosfēru (izsaukuma teikumu un izsaukmes vārdu, piemēram, “ha”, “Ak, Dievs!”), lietojums). Abos tekstos izmantoti salikteņi, kā jūrasbraucēji, mazpilsēta, un vajadzības izteiksme, piemēram, jāpieņem, jāiznēsā, jānobriedina. Daiļliteratūras tekstā izmantoti retoriskie jautājumi, piemēram, “Vai laimīgas beigas nobeigumā pēc tam vispār ir iespējamās?”, savukārt intervijā izsaukuma teikumi, izsaukmes vārdi un pauzes piešķir tekstam dinamiku. Intervijas saturs papildina romāna fragmenta izpratni, jo katra rakstnieces atbilde ir kā mazs stāsts ar notikumu. Līdzīgas izjūtas un interesi esmu fiksējusi, lasot vai klausoties sarunas ar N. Ikstenu un G. Repši. Manuprāt, tā ir laba rakstnieču prasme – ne tikai ieinteresēt lasītāju par savu darbu un radošo procesu, dzīves uzskatiem, bet ietvert savā atbildē arī kādu filozofisku domu, kas rosina pārdomāt savu dzīvi. Tieši rakstnieku individuālais valodas stils – īsi, metaforiski izteicieni, vārdu daudznozīmība, sinonīmu lietojums – manī rada interesi un rosina iztēli. Izcils meistars šajā ziņā noteikti ir Imants Ziedonis “Epifānijās”.

Komentārs:

Skolēns izpratis autora individuālo valodas stilu - raksturojis, salīdzinājis un vērtējis tipisko. Analizējot autora individuālo stilu, skolēns piedāvājis arī plašāku kontekstuālo izvērtējumu, piemēram, salīdzinājis ar citu autoru, citu laikmetu u. tml. un/ vai ar citiem piemēriem no pieredzes.

Argumentēšana

Līmenis / Kritērijs	IV
5. Apgalvojumu formulēšana	4 punkti Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas pārliecinoši atbilst tematam, pieteiktajai problēmai.

Piemērs:

1. Abos tekstos var izsekot tam, kā teksta žanrs ietekmē valodas lietojumu. Intervijā ar Laimu Kotu rakstnieces domas tiek savā veidā ierobežotas, jo viņai ir jāsniedz atbilde uz konkrētu jautājumu. Intervijā Laimas Kotas valoda ir piezemētāka, tā ir emocionāla, atklāj pašu autori kā personību, piemēram, “es drīzāk biju kaimiņiene, kas visu redz” vai “man vienmēr Turcijā likās, ka man neko no Latvijas nevajag”. Savukārt romāna fragmentā autore valodai jāatklāj raksturotā tēla personība, turklāt citā laikā, izmantotā valoda atklāj autore radošumu un rakstnieces talantu un prasmi izvēlēties mākslinieciskus izteiksmes līdzekļus, piemēram, “domas, tēli, vārdi laužas ar joni uz papīra” vai “tekstu apcakināt ar asprātīgu vārdu mežģinēm”.

Komentārs:

Atbildē formulētie apgalvojumi ir skaidri un precīzi, atbilst tematam, kā arī pieteiktajai problēmai.

Līmenis / Kritērijs	IV
6. Argumentu pierādīšana	4 punkti Argumenti pamatoti ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot mērķtiecīgi izvēlētos faktus, tos vispārinot un pēc nepieciešamības papildinot ar savu pieredzi.

Piemērs:

1. Romāna nosaukums ir aizgūts no Morisa Māterlinka lugas “Zilais putns”, kas simboliski atspoguļo laimes meklējumus tālās zemēs. L. Kotas romāna “Zilais putns” saturs ļauj ielūkoties A. Eglīša un V. Janelsiņas piecus gadus garā dzīves un notikumu gaitā, kad tiek meklēts drošais patvērums. Savukārt recenzijā potenciālais romāna lasītājs tiek brīdināts, ka jāreķinās - romānā saplūst fakti ar autores iztēli. Šī, manuprāt, ir būtiska informācija, lai lasīšanas procesā atcerētos - daiļdarbs (lai arī biogrāfisks romāns) ļauj uz galvenajiem varoņiem palūkoties caur autores skatpunktu un faktu interpretāciju.

2. Intervija sniedz ieskatu Laimas Kotas domu procesā. Tekstā minēts, ka autore L. Kota vēlējās atspoguļot Anšlava Eglīša un viņa sievas Veronikas Janelsiņas “dullumu”. Šo “dullumu” var redzēt jau fragmenta pirmajos teikumos. A. Eglītis ar sievu strīdas, pēc tam Veronika saka, ka viņam vajadzētu kļūt par podnieku, izsmejot to, ko, viņasprāt, Anšlavs rakstītu. Tas norāda ne tikai uz L. Kotas “dulluma” idejas realizāciju tekstā, bet arī uz to, ka pāra attiecībās abi partneri bija laimīgi, viņus neuztrauca sīki strīdi, drīzāk tā bija rotaļīga spēle, kas abiem ļāva pozitīvi uzlādēties. **2.** Lasot tekstus, sapratu, ka tie ir par trimdas rakstniekiem un viņu darbiem, kas tapuši tā mirkļa un notikumu iespaidā. Kā raksta Laima Kota – “būt māksliniekam trimdā ir vissmagākā nolemtība”, taču pāris teikumos pirms tam izskan doma, ka “trimdinieki savus labākos darbus radīja taisni trimdā”. Šie divi teikumi lika man pārdomāt, ka pat šādai situācijai, kas vēsturē iegājusi kā sēru, sāpju un smagu pārdzīvojumu laiks, ir iespēja radošām izpausmēm, ja nezaudē ticību dzīvei un cerībām. Bez šiem rakstniekiem mēs šodien nespētu līdz galam izprast trimdas laika emocijas un notikumus, bez šiem literārajiem darbiem neizprastu vēstures gaitu un notikumus līdz mūsdienām. Man ir svarīgi zināt, saprast un izprast laiku, cilvēkus, savu tautu un tās kultūru, kurā dzīvojuši mani senči, bet manis vēl nav bijis. Tā es labāk spēju iztēloties, kas būs tad, kad šajā pasaulē dzīvos manas nākamās paaudzes.

Komentārs:

Skolēns izmanto precīzus un iederīgus spriedumus, kas atbilst tekstā iekļautajai informācijai, lai paskaidrotu savus izteiktos apgalvojumus. Argumentācijā izmantoti konkrēti piemēri vai precīzi fakti no teksta, tie vispārināti un pēc nepieciešamības papildināti ar savu pieredzi.

Līmenis / Kritērijs	IV
7. Jomas terminoloģija	4 punkti Jomas termini tekstā izmantoti precīzi.

Piemērs:

1. Lai gan stilistiski teksti atšķiras, saturiski un idejiski tie ir līdzīgi, jo to kopīgais temats ir mākslinieku izdzīvošana trimdā, kā arī abus tekstus vieno galvenā doma – kā skarbajos apstākļos cilvēki spēj atrast izeju un dzīvot tālāk. Galvenie simboli – cerība, iedvesma, brīvība, kā arī laimes meklējumi ikdienas notikumos, ko izsaka zilā putna simbols. Tekstus apvieno ideja un kultūrvērtības.

2. Romāna recenzijā lasītājs tiek brīdināts, ka jāreķinās ar faktiem, kuri ir saplūduši ar iztēli. Recenzijas mērķis – rosināt interesi par Laimas Kotas romānu, kā arī informēt un sagatavot lasītāju pirms daiļdarba lasīšanas.

3. Undīnes Adamaite intervija ar Laimu Kotu un rakstnieces sarakstītā romāna “Cilvēks ar zilo putnu” fragments ir konceptuāli dažādi teksti, taču tos caurvij rakstniecības procesa attēlojums, Anšlava Eglīša un Laimas Kotas biogrāfiskās atsauces un abu rakstnieku konkrētā laika kultūrtelpas fakti.

4. Abos darbos pamatelements ir dialogs, taču daiļliteratūras fragmentā (L. Kota, romāns “Cilvēks ar zilo putnu”) dialogu papildina trešās personas jeb vēstītāja, kas nav neviens no dialoga dalībniekiem, novērojumi. Turpretim intervijā (U. Adamaite, intervija “Kaimiņiene, kas redz visu”) ir tikai dialogs, kurā viens no dalībniekiem jautā, bet otrs – atbild.

Komentārs:

Skolēns precīzi un atbilstoši izmanto terminus, kas nepieciešami tekstu salīdzināšanai.

Tekstu salīdzināšanā un testa veikšanai noderīgi termini un jēdzieni

Tēma – parādība, fakts, to kopums, kas pamatā tekstam.

Temats – rakstu darba vai mutvārdu runas satura pamatidejas formulējums; jautājums, par ko runā un/vai raksta.

Mērķis – tas, ko vēlas, cenšas īstenot, sasniegt; arī nolūks – paredzētais, nodomātais, sasniedzamais (rīcības, darbības) rezultāts.

Galvenā doma – svarīgākās, būtiskākās idejas formulējums atbilstoši informācijai.

Problēma – sarežģīts (teorētisks vai praktisks) jautājums, uzdevums, kas risināms, pētāms. Problēma var būt formulēta arī jautājuma formā.

Aktualitāte – atbilstība, nozīmīgums noteiktā laika posmā. Aktuāls notikums, fakts, jautājums sabiedrības vai indivīda dzīvesdarbībā.

Ideja - 1.Doma; iecere, nodoms, plāns.

2.Pasaules uzskata būtiskais, galvenais princips; pārliecība. 3.Galvenā doma, galvenā problēma (piemēram, mākslas darbā).

Žanrs - mākslas darba formas kategorija ar vēsturiski izveidotām, noteiktām raksturīgām pazīmēm.

(tezaurs.lv)

Literatūras veids	Literatūras žanrs	Raksturīgākās pazīmes
Proza/ epika	Biogrāfija	Cilvēka dzīves apraksts, kas veidots, pamatojoties uz biogrāfiskiem faktiem.
	Dienasgrāmata	– Ikdienas intīma, darījuma, sabiedriska, politiska u.c. rakstura pieraksti. – Stāstītājs ir pirmajā personā, parasti tiek norādīts datums, dažreiz – nedēļas diena, vieta.

		– Raksturīga intimitāte, jūtu bagātība, atklātība. – Rada patiesīguma un dzīves realitātes iespaidu.
	Epifānija	„Tā ir gracioza un akrobātiska spēle ar paradoksiem, grotesku, hiperbolu, kas mijas ar dziļu, iejūtīgu intimitāti, maigu, lirisku tēlojumu.” (Dz. Vārdaune) Tiek meklētas fantastiskas, neparastas kopsakarības, parastais redzams īpašā rakursā, sīkās, nenozīmīgās parādībās ietverts būtisks saturs.
	Epopeja	– Plašs romāns, kurā ietverti svarīgi vēsturiski notikumi tautas dzīvē, kas nosaka centrālo tēlu likteņus. – Atšķirībā no romāna, kurš pievēršas atsevišķas personības liktenim un attiecībām ar sabiedrību, epopeja attēlo vēsturisko procesu, tautas likteni, tautas dzīves panorāmu noteiktā vēsturiski svarīgā posmā.
	Eseja	– Autora teorētiskās un filosofiskās pārdomas par kādu zinātnisku, filosofisku, literatūras vai mākslas problēmu ar subjektīviem autobiogrāfiska rakstura iestarpinājumiem. – Autora subjektīvā attieksme pret lietām un parādībām, viņa savdabīgā domāšana, pasaules uztvere. „Esejists izvēlas kādu personību, mākslas darbu vai citu parādību, lai rakstītu par to, kas viņu šai objektā īpaši interesē. Esejā izpaužas tās autora personiskā pieredze, viņa kultūra, izglītība, pasaules uzskats.” (Dz. Vārdaune) – Esejas valoda var būt gan emocionāla, gan poētiska, gan lietišķa.
	Feļetons	Neliela apjoma sacerējums ar nopietnu vai humoristisku saturu, kurā autors reaģē uz aktuālām dzīves parādībām. Raksturīga aktualitāte, dokumentālā precizitāte, satīriskā ievirze.
	Humoreska	Autors, veidodams raksturus, situācijas un notikumus, atklāj to komisko aspektu, ar labsirdīgu humoru pasmiedamies par cilvēku vājībām, vientiesību, garīgo aprobežotību u.tml.
	Leģenda	– Pamatā ir tautas ticējumi vai fantastiski tēli, kuri tiek uztverti kā reāli esoši. – Raksturīga autora izdoma, fantastika, heroika.
	Literārā pasaka	Līdzīgi kā tautas pasakā: – augsta tēlu un sižetu nosacītības pakāpe; – brīnumains, fantastisks pasaules redzējums, dzīves īstenības norišu uztvere un atveide. Atšķirīgais: – ir autors; – autora pozīcija ir aktīva;

		– individuāli, neatkārtojami raksturi; – psiholoģiskā piesātinātība, sociālētiski un filozofiski vispārinājumi; – daudznozīmīgums, asociatīvi bagāts saistījums ar īstenību, filozofiskums.
	Miniatūra	– Maza apjoma tēlojums ar spilgti iezīmētu pārdomu raksturu. – Raksturīga domas un formas koncentrētība, kompozīcijas pabeigtība, viengabalainība. – Satura un izteiksmes līdzekļu lakonisms rada spēcīgu emocionālo iedarbību
	Novele	– Sižeta spraigums, dinamiskums. – Negaidīts intrigas samezģojums. – Konflikta (visbiežāk – morālas dabas) atklāta demonstrācija, nevis analīze. – Darbības laiks īss, telpa ierobežota. – Minimāls vides un apstākļu ieskicējums. – Negaidītas beigas, atrisinājums, pavērsiens vai pārsteigums. – „Dzīves metafora” (V. Novikovs) – Caur vienreizējo sniedz vispārinājumu.
	Pamflets	Publicistisks vai literārs sacerējums ar spilgti izteiktām atmaskojošām funkcijām. Galvenie mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi ir ironija un sarkasms.
	Romāns	– Sniedz plašu, visaptverošu, filosofiski vispārinātu pasaules ainu, veidojot tipiskus raksturus, tiek atainots laikmets. – Raksturīgs liels apjoms, sarežģīts, notikumiem bagāts sižets, kurš aptver ilgu laika periodu un ļauj attēlot veselu cilvēka dzīvi, rādot to kā ilgstošu, daudzšķautņainu procesu, veidojot cilvēka un sabiedrības attiecības. – Daudz personāžu, tiek rādīta to transformācija noteiktā laiktelpā. – Sarežģīta kompozīcija, kas ietver sevī vairākas sižeta līnijas, izvērstus vides un apstākļu tēlojumus, detalizētas ainas, autora atkāpes, iekšējos monologus u.c. – Sintētiskums: romānā sadzīvo lirisms un dramatisms, komiskais un traģiskais, tēlojumi, apraksti, dialogi, dažādu žanru iespaidumi. – Romānam raksturīgs polifonisms. Tā ietvaros tēli it kā veido noteiktu balsu kori, kas pauž autora iecerī, izgaismojot to no dažādiem aspektiem. – Liela nozīme ir vides tēlojumam, dzīves telpas iezīmējumam. – Visu elementu – sižeta, vides, raksturu – kopaina

		realizējas daiļdarba mākslinieciskās idejas atklāsmē.
	Stāsts	Neliela apjoma prozas sacerējums, kas attēlo laikā un telpā ierobežotu notikumu vai arī kādu epizodi cilvēka dzīvē. – Vēstošs, stāstošs parādību atspoguļojums vai tiešs to attēlojums. – Centrtieces vēstījums – visi stāstījuma elementi vērsti uz vienu mezgla punktu. Citi personāži atklājas tikai attiecsmē pret centrālo tēlu. – Vēstījums ir dinamisks, intensīvs, piesātināts. – Uztveres un iespaيدا kopība, kas rodas, pateicoties daiļdarba nelielajai formai. – Īpaša nozīme ir metaforizētai izteiksmei, zemtekstam un mākslinieciskām detaļām. – Nav sazarots sižets. – Neliels personāžu skaits. – Psiholoģiskā spriedze, ētiski un filosofiski vispārinājumi. – „Dzīves metonīmija” (V. Novikovs) – ar neliela īstenības fragmenta palīdzību tiek atklāts lielais, nozīmīgais. – Atšķirībā no romāna garajā stāstā tiek izmantots apjoma ziņā mazāks materiāls, bet tas attēlots sīkāk, ar īpašu asumu.
	Tēlojums, etīde, skice	– Neliela notikuma vai novērotas parādības tēlojums vai raksturīga dzīves sākuma uzmetums. – Izteikti subjektīvs piedzīvojumu, pārdzīvojumu, redzētā vai novērotā apraksts vai atstāstījums. – Sniedz lasītājam ne tik daudz objektīvu skatījumu kā emocionālu pārdzīvojumu. – Sižets nav būtiskākais mākslinieciskā teksta elements. – Spēcīgāks liriski emocionālais elements, ko nosaka autora subjektīvā uztvere.

Aktuāli literatūras teorijas jautājumi: <https://valoda.lv>

Teksta tips, teksta veids – teksts ar savu atšķirīgu, noteiktu struktūru un valodas līdzekļu lietojumu. Tekstus var klasificēt pēc dažādām pazīmēm: pēc stila, piemēram, lietišķais teksts (ziņas laikrakstā, problēmraksts, intervija, līgums, darījumu vēstule, reklāmas teksts, informācijas buklets tūristiem, oficiāls apsveikums valsts svētkos, likums u. c.), pēc teksta veidošanai izmantotā runas veida, piemēram, stāstījums, ziņojums, pārskats, referāts; pēc teksta veidošanas un izmantošanas mērķa, piemēram, mācību teksts, lasāmais teksts, u. c. arī apraksts; pārspriedums; vēstījums.

Lingvodidaktikas terminu vārdnīca: <https://valoda.lv>

Klišēja – gatavu, stereotipu formu izmantošana oriģināldaiļradē.

Kompozīcija – paņēmieni kopums, ko rakstnieks izlieto, arī daiļdarba uzbūves principu un elementu kopsakars.

Paradokss – aforistiskā formā izteikts spriedums dzejas vai prozas valodā, kas vismaz ārēji ir pretrunā tradicionāli pieņemtām domām vai uzskatiem, bieži arī pretrunā ikdienas loģikai.
(dzejasvardnica.lv)

Metafora, tropi

trops (mākslinieciskās izteiksmes līdzeklis), kas veidojas vārda nozīmes pārnēsā, balstītā uz līdzību starp divām savā starpā atšķirīgām lietām vai parādībām.

(enciklopedija.lv)

Metafora

Nozīmes pārnēsums, kas izriet no nojēguma par priekšmetu vai parādību līdzību; vārds vai vārdu savienojums, kam ir šāds nozīmes pārnēsums.

(tezaurs.lv)

Daiļliteratūras valodas stils

Katra teksta pazīmes ir cieši saistītas ar konkrētā literāta individuālajiem jaunrades izteiksmes līdzekļiem. Šajā stilā iespējami visu citu valodas funkcionālo stilu elementi.

Pazīmes, kas attiecas uz lielāko daļu daiļliteratūras darbu:

- spīgtāk nekā citos stilos atspoguļojas autora individuālais stils.

Par jaunvārdiem ar laiku var kļūt arī okazionālisti – individuāli darinājumi, kas veidoti pēc valodā esošiem paraugiem (vai tos pārkāpjot) un kas cieši saistīti ar noteiktu kontekstu. Okazionālistus bieži darina literāti, lai paspilgtinātu teksta oriģinalitāti un poētiku.

(uzdevumi.lv)

Valodas kvalitāte

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, punkti			
	I	II	III	IV
8. Vārdu krājums** *11 un vairāk kļūdas – 0 punktu	1 punkts Vārdu krājums vienkāršs, neprecīzs, tas apgrūtina teksta uztveri. 6-10* kļūdas.	2 punkti Vārdu krājums ir pietiekams, ir vērojamas atsevišķas vārdu izvēles neprecizitātes,	3 punkti Vārdu krājums ir funkcionāli un semantiski precīzs. 1-2 kļūdas.	4 punkti Vārdu krājums ir funkcionāli un semantiski precīzs, pārdomāts, daudzveidīgs (individuālā

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, punkti			
		tas neapgrūtina teksta uztveri. 3-5 kļūdas.		<i>valodas stila pazīmes)</i> Nav kļūdu.

Kļūdu tipi – vārdu krājums

IV līmenis 4 punkti	Kļūdas veids (kļūdu skaits ietekmē iegūto punktu skaitu)	Piemēri
Vārdu krājums ir funkcionāli un semantiski precīzs, pārdomāts, daudzveidīgs (individuālā valodas stila pazīmes) Nav kļūdu.	Vārda nozīmes neizpratne/ neatbilstošas nozīmes vārds.	Iesim redzēt izrādi. Es mīlu lasīt. Es personīgi [..] Mīlestība ir stiprs vārds. paliek mierīgāks prāts Lugā “Sekss, roks un PSRS” ir parādīts [..] L.Kota gleznoja A.Eglīša dzīves gājumu. Kaut gan otrais teksts apraksta pirmo [..] Skatoties uz pirmo tekstu, var secināt [..] Izklausās , ka rakstnieks ir noslēpumains.
	Neatbilstošs tās pašas vārdšķiras vārds.	Nobraukšu pie tevis. Viņš ir mans nedraugs . Intervijas gaita parāda viņas pārliecinātību par to [..]
	Kalkēts vārds.	Es varu grāmatu atgriezt rīt. Var saprast, par kādu laiku iet runa. Fragments no Laimas Kotas romāna [..]
	Neatbilstoši lietots svešvārds.	Anetes frustrācija , paliecot vienai [..]
	Liekvārdība, vienas saknes vārdu pārmērīgs atkārtojums.	Ar dažādiem avotiem mēs varam iegūt dažāda veida un dažādas kvalitātes informāciju. Autore savā darbā puž savu viedokli [..] Pastāsta, kāpēc notika tas, kas notika [..]
	Publicistikas stilam neatbilstošs vārds.	Tas ir čilīgi . Abas autores man palīdzēja izveidot kopīgu bildi par to, kas notika [..]
	Neloģiski izteikumi, saturiski neloģisks teikums.	Grāmatas paplašina vārdu krājumu . Skatoties izrādi, tu pats vari izdomāt [..] Varoņi sarunājās savā starpā un vientulībā

		[..] Pirmais teksts tēls Eglītis, grāmatas galvenais varonis, un par šo tēlu arī tika aprakstīts pirmajā cēlienā. Uz romāna motīviem nevar paļauties, jo tajā slēpjas drumstalas ar fikcijām.
--	--	--

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, punkti			
	I	II	III	IV
9. Gramatikas normas** 16 un vairāk kļūdu – 0 punktu	1 punkts 11 -15* kļūdas.	2 punkti 6–10 kļūdas.	3 punkti 3–5 kļūdas	4 punkti Ievērotas vārdu veidošanas, vārdu formu, teikumu veidošanas, daļu attieksmes nosacījumi. 0–2 kļūdas.

Kļūdu tipi – gramatikas kļūdas

IV līmenis 4 punkti	Kļūdas veids (kļūdu skaits ietekmē iegūto punktu skaitu)	Piemēri
Ievērotas vārdu veidošanas, vārdu formu, teikumu veidošanas, daļu attieksmes nosacījumi. 0–2 kļūdas.	Neprecīzi piedēkļi/ priedēkļi.	brīvums noorganizēt, pielietot ilggadīgais konkurss pazvanīt pa telefonu
	Salīdzinājuma formas.	vairāk kā parasti
	Noteiktā/nenoteiktā galotne.	nākamai nodaļai vislabākā gadījumā dzīvoju lielā mājā
	Neprecīzs locījums/ skaitlis/ dzimte.	Latviešu, angļu un franču valodas [..] Cik darbus uzrakstījis? Nav nozīme.

		Laiks bija maz. Divus vai vairāk lugas. Jālasa grāmatu. Es dzīvoju Latvijā. Es ar klasesbiedriem apmeklējām [..] Rakstniece ir profesors un politiķis [..] Teksti ar atšķirīgi ar to galvenajām domām [..]
	Darbības vārda formu neprecīzs lietojums.	Ir nedraudzīga. Zvana un sūdzās [..] Darbs saucas [..] Saprast ar cilvēkiem [..] Lasat grāmatas vairāk! Man vajag mācīties par literatūru un valodu.
	Vārdu formveidošanas kļūdas.	savlaikus igaunieši
	Kļūdas prievārdu, saikļu lietošanā (ka/kad; jeb).	priekš skolas dēļ darba A.Eglītis bija spiests emigrēt Vācijā Tiek pieminēts Rainis un Aspazija, pēc kuriem var smelties idejas. Fakti ir izmantoti uz kādiem reāliem notikumiem. Intervijā jeb publicistikas stilā mēs uzzinām.
	Nepamatota personas un laiku maiņa.	Viņš noskaidros un izlēma [..] Literārie varoņi strīdējās un cenšas saprast [..]
	Nepamatoti izlaists vārds teikumā.	Nojaušams, ka rakstnieku interesē vide, kurā uzturas.
	Nepamatoti atdalīti un nepareizi novietoti palīgteikumi, kļūdas sintaktisko saistījumu izveidē.	Lasījām tekstu, kur galvenais varonis [..] Tas liek aizmirst vecos laikus. Kad vēstules tika rakstītas ar rokām. No intervijas mēs uzzinām, ka bija konkrēti aspekti, ko rakstniece neierakstīja un pēc tam to nožēloja. Kā, piemēram, stāstu par tikšanu uz Ameriku.

		Salīdzinot šos divus tekstus, var saprast, cik tie ir atšķirīgi . Sākot no teksta veidiem un beidzot ar vārdiem. Savukārt dienasgrāmatā ir pilnīgs reālisms, bez šaubām
	Nepilnīgi, nepabeigti teikumi, neloģiska vārdu secība teikumā.	Par Eglīti teikts, ka nauda viņam arī svarīga ir . Citējot rindu no Laimas Kotas romāna , Veronika uzskata , ka “būt māksliniekam [..] “ Cilvēks ar zilo punktu ” darbā [..]

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, punkti			
	I	II	III	IV
10. Ortogrāfijas normas** *11 un vairāk kļūdu – 0 punktu	1 punkts 6 -10* kļūdas	2 punkti 3–5 kļūdas.	3 punkti 1–2 kļūdas.	4 punkti Nav kļūdu.

Kļūdu tipi – ortogrāfijas kļūdas

IV līmenis 4 punkti	Kļūdas veids (kļūdu skaits ietekmē iegūto punktu skaitu)	Piemēri
Nav kļūdu.	Nav ievērota latviešu valodas vārdu pareizrakstība (īso un garo patskaņu, divskaņu pareizrakstība vārdos un vārdformās, pareizs līdzskaņu lietojums vārdu saknē, galotnē un vārdformās, piedēkļu un piedēkļu pareizrakstība vārdos un vārdformās, diakritiskās zīmes trūkums).	iz t aba, k ū ltūra, k apēc, n esmu, u skatīt dzei n ieks, veidu š anos, la j , vi s s v airāk e su, e n ģelis, autore rakst i ja;
	Nav ievēroti literārās valodas vēsturisko miju nosacījumi.	a č u priekšā, problēma samil z t, aizmir z dams, mēne s a
	Kopā/ šķirti rakstāmi vārdi.	pus d esmitos, kau k as, k autkas, t ākā, n e viens

	Lielo sākumburtu lietošana saliktajos nosaukumos, īpašvārdu rakstība.	Latvieši, Aspāzija, Sigūlda, Eiropas kultūras balva, Latvijas republika, Raudupiete iemīlas Karli, parasti Anšavs
	Svešvārdu pareizrakstība; cittautu īpašvārdu atveide.	hīts, kultūrāls, perspektīve, konceptuali eksperiments, frazioloģisms, diologs, reālītāte, apsurds
	Vārdu saīsināšana.	u.t.t.
	Vārdu dalīšana pārņemšanai jaunā rindā.	dzej-olis, e-seja, cilvēks
	Neuzmanības kļūdas (izlaisti/ lieki/ pārstatīti burti, trūkst galotnes utt.).	neveina, raktnieks, mum
	Latviešu valodas alfabētā neatbilstošu burtu lietojums.	Alexander

11. Interpunkcijas normas** *16 un vairāk kļūdu – 0 punktu	1 punkts 11 – 15* kļūdas	2 punkti 6 -10 kļūdas.	3 punkti 3–5 kļūdas.	4 punkti 0–2 kļūdas.
--	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------------	--------------------------------

Tekstveide

Līmenis / Kritērijs	IV
12. Teksta struktūra	4 punkti Teksta struktūra ir loģiska un mērķtiecīga, teksta daļas ir precīzi tematiski saistītas; ir ievērots dalījums rindkopās.

Piemērs:

- Ievadā minēti kritēriji, kuri tiks salīdzināti, piemēram, *Anšlava Eglīša personības attēlojums (kā rakstnieks iedvesmas trūkuma kontekstā un kā Veronikas Janelsiņas dzīvesbiedrs, abu attiecības, piedzīvojumi un pārdzīvojumi trimdā)*; izvēlēto tekstu – romāna fragmenta un intervijas – valodas analīze morfoloģijas un sintakses līmenī.
- Nobeigumā secinājums par veikto salīdzinājumu, piemēram, *Lai arī manā darbā salīdzinātie teksti ir dažādi, jo tiem ir atšķirīgs nolūks, valodas lietojums, dažādi stili (daiļliteratūras un publicistikas), taču būtiskais ir kopīgā tekstu ideja – iepazīstināt un papildināt priekšstatu par*

latviešu rakstnieku Anšlavu Eglīti, kā arī ļaut ielūkoties Laimas Kotas radošajā rakstniecības procesā.

• Kompozīcijas paņēmieni (jautājuma teikums, atkārtojums, izcēlums utt.), piemēram, *Tagad atliek vien jautājums – vai Anšlavs Eglītis atrada SAVU zilo putnu? Viņš nodzīvoja notikumiem un emocijām pilnu dzīvi un dāvāja latviešu literatūrai sevi un savu dvēseli. Subjektīvi? Jā, Anšlavs Eglītis atrada savu ZILO PUTNU. Varbūt tas bija mazliet apbružāts un aplauztiem spārnu galiem... Bet A. Eglīša ZILAIS PUTNS (lai arī kāds) ir un paliek viņa rakstniecības dvēsele, kas spēj iekustināt gara lidojumam mani – šodienas lasītāju.*

Komentārs:

Aspekti, kas liecina par loģisku un mērķtiecīgu teksta struktūru: darbā pamatots dalījums rindkopās, kurās loģiski izvērsti ievadā pieteiktie salīdzinājuma aspekti; teksta daļas ir tematiski saistītas. Nobeiguma daļā formulēti secinājumi par veikto salīdzinājumu. Skolēns darba gaitā mērķtiecīgi izmanto kādu konkrētu kompozīcijas paņēmieni.

Līmenis / Kritērijs	IV
13. Tekstu salīdzināšana	4 punkti Teksti ir salīdzināti, raksturotas kopīgās un atšķirīgās tekstu pazīmes, piedāvājot sasaisti ar citiem kultūras faktiem ārpus piedāvātajiem tekstiem.

Piemērs:

1. Intervija balstīta uz reālu sarunu ar rakstnieci Laimu Kotu, pirmais teksts atspoguļo Laimas Kotas iztēli un radošumu. Pat ja Laima Kota romānu par Anšlavu Eglīti veidojusi, ņemot vērā viņa dzīves faktus un viņa paša rakstīto dienasgrāmatu, to, kā viss norisinājies, viņa nevarēja zināt. Arī Laima Kota intervijā stāsta, ka šajā romānā viņa centās iztēloties, ko A. Eglītis darīja, darītu vai darīs. Savukārt intervijas tekstā vārds vārdā citēta saruna starp intervētāju un L. Kotu. Līdzīgi tas būs jebkurā literārā darbā, kas atklāj cita laika citu personību, kā, piemēram, Laimas Kotas romānā “Mīla. Benjamiņa”, bet intervija par romānu atklāj darba tapšanas reālus faktus.

2. Abi darbi no lasītāja skatpunkta ir nesalīdzināmi. Laimas Kotas romāns pieprasa, lai lasītājs ir uzmanīgs un koncentrējas, iedziļinās tekstā un pats aizdomājas par izvirzītajiem filozofiskajiem jautājumiem par to, ko nozīmē būt autoram, kāda ir mākslinieka dzīve un tās jēga. Taču intervija neprasa lasītājam pārāk iedziļināties tās tekstā, jo tas ir viegli un ātri izlasāms dialogs, tajā nav nekādu sarežģītu jautājumu, kurus būtu dziļi jāapdomā.

Komentārs:

Abi teksti ir salīdzināti, izceļot un salīdzinot nozīmīgākās kopīgās un/vai atšķirīgās pazīmes, piedāvāta sasaiste ar citiem kultūras faktiem.

Tekstu salīdzināšanai noderīgas frāzes

Kā vienā, tā otrā tekstā ...

Kā 1., tā 2. tekstā ...

Kā (autors), tā (autors) norāda / aicina / rosina / runā / aktualizē / ļauj / iedvesmo / parāda / pierāda / atklāj / pauž ...

1. tekstā ..., bet/ taču/ turpretī 2. tekstā ...

Ne tikai 1. tekstā, bet arī 2. tekstā ...

Gan 1. tekstā ..., gan 2. tekstā ...

1. tekstā..., savukārt 2. tekstā...

Abos tekstos...

...

Līmenis / Kritērijs	IV
14. Teksta stilistika	4 punkti Vienots valodas stils ir ievērots: izteiksmes līdzekļi ir mērķtiecīgi, iederīgi un iedarbīgi.

Piemērs:

1. Romāna temats ir nopietns: emigrācija un droša patvēruma meklēšana, ilgas pēc savas tēvzemes, rakstnieka darbs, disciplīna, moža gara uzturēšana pat visgrūtākajos brīžos. Tomēr kā pretstatu skarbajai dzīves situācijai var ieraudzīt dažādus jautrus salīdzinājumus galveno varoņu ikdienā, ko piedāvā romāna autore L. Kota.. “Burti ir kā milti un ūdens”, salīdzinājums tiek pielīdzināts grāmatas pabeigšanai, atliek vien ievest un iemīcīt tekstu, lai grāmata ir gatava. Tiek izmantots vārdu savienojums “rakstīšanas virtuve”, kas netieši norāda uz galveno varoņu pārtikas un iztikšanas grūtībām. Neskatoties uz recenzijas analītisko un nopietno saturu, arī tur var saskatīt interesantus salīdzinājumus, frazeoloģismus. “...cerības iesakņoties” nozīmē cerību iedzīvoties kaut kur citur. Abos tekstos salīdzinājumi un frazeoloģismi lietoti mērķtiecīgi, lai informācija lasītājiem tiktu pasniegta interesantāk un saprotamāk. Tā notiek lasītāja iztēles rosināšana, labāk tiek izprastas emocijas, sajūtas un dvēseles noskaņojums, tā rodas līdzpārdzīvojums, izpratne un veidojas paša teksta, tā autora un lasītāja sadarbība.

2. Kā katram cilvēkam ir savs pirksta nospiedums, tā arī rakstniekiem ir savs veids, savs stils, savs, tā teikt, literārā pirksta nospiedums, kas padara viņa daiļradi vienreizēju un vienreizīgu, īpašu, neatkārtojami unikālu. Laimas Kotas stilu raksturo plašs valodas līdzekļu izmantojums – no daudzveidīgu sintaktisko konstrukciju (iespraudumi, retoriskie teikumi) izmantojuma līdz emocionāli ekspresīvai leksikai. Rakstniecei piemīt savdabīga viltība – viņa A. Eglīti vēro kā kaimiņiene... Un te nu bija – pati nemanot, es arī kļūstu par kaimiņieni gan A. Eglīša kungam, gan L. Kotas kundzei!

3. A. Eglīša un V. Janeliņas dzīves posms ir aprakstīts, kā no malas skatoties, un skaidrs – rakstniekam būt ir grūti. Ir jāvelk ārā tas, kas reizēm nepadodas tik viegli... Un tad vēl jānoliek viss cits malā, jo rakstniekam tāds liktenis – dienām un naktīm, minūtēm un stundām jāieliek visa dvēsele tekstu rindās, tur tā nasta. Vieglāk tīrīt ceļus, bet, nē, rakstnieks ir saaudzis ar pildspalvu un papīra lapām. Arī mūsdienās notiek tāpat. Ja pat krīze un grūti laiki, rakstniekam vajag sirdi kaut kur ielikt. Tad kāds akmens noveļas no pleciem un grūtums vieglāk panesams šķiet.

Komentārs:

Skolēns mērķtiecīgi izmanto stilistiski iederīgus un iedarbīgus izteiksmes līdzekļus savas domas izteikšanai, kas norāda uz pārdomātu teksta stilu, valodas lietotāja prasmi.

Kļūdu tipi – teksta stilistika

IV līmenis 4 punkti	Kļūdas veids (kļūdu skaits ietekmē iegūto punktu skaitu)	Piemēri
------------------------	--	---------

Vienots valodas stils ir ievērots: izteiksmes līdzekļi ir mērķtiecīgi, iederīgi un iedarbīgi.	Tekstā izmantoto īpašvārdu nepilnīgs pieraksts.	Anšlavs uzskata [..] Ziedonis raksta [..]
	Valodas stilam neiederīgu vārdu (sarunvalodas, barbarismu, žargona u.c.) lietojums.	Autors smuki izceļ [..]
	Citu valodu vārdu netulkots lietojums (bez norādes uz latviešu valodu).	Romānu cikla “Game of Thrones” ekranizējums [..] Reizēm uzskata, ka cilvēks, ja tas ir daudz sasniedzis, piemēram elon musk, ir sarakstījis daudz grāmatu.

Līmenis / Kritērijs	IV
15. Teksta originalitāte	4 punkti Tekstā pārliecinoši izpaužas autora individualitāte.

Piemērs:

1. Manuprāt, izlasot tikai vienu tekstu un analizējot to, var rasties nepareizs viedoklis, tas ir kā noskatīties filmu līdz vidum, nezināt, kas notiks tālāk, bet jau pateikt, ka tā ir neinteresanta. Abi teksti papildina viens otru un ļauj uzzināt it kā par to pašu vairāk, dziļāk un aptverošāk.

2. DisCIPLĪNA, talants un smags darbs veido labu rakstnieku, bet ar to vien nepietiek, lai būtu izcils, lai pēc došanās citā saulē tiktu ierakstīts literatūras zelta fondā. Es apskaužu visus, kuriem ir īpašais dzinējspēks. Kļūdīties un sākt no sākuma. Desmit, piecdesmit un pat simtiem reižu. Atļauties un nebaidīties sludināt par sev svarīgām tēmām. Būt par kādas tautas vai grupas balsi – sirdsbalsi. Runāt, un mācēt sadzirdēt. Sadzirdēt, un mācēt pierakstīt. Šīs ir tās prasmes, kas Anšlavam Eglītim un Laimai Kotai nebūt nav svešas. Tā ir viņu daba, būtība un nerimstošais gars...

Komentārs:

Skolēns ir prasmīgi izvēlējis valodas līdzekļus, kuri paspīlgtina domu, atklāj autora personību. Darbā ir vērojama oriģināla izteiksme un/vai kompozīcijas paņēmieni.

Ieteikumi tekstu analīzes veikšanai

Lai varētu uzrakstīt pārliecinošu tekstu analīzi eksāmenā, iepazīsties ar dažiem noderīgiem ieteikumiem:

- Pirms sāc lasīt tekstus, rūpīgi izlasi uzdevuma noteikumus. Tajos norādīti atbalsta punkti, kuri vēlāk tiks vērtēti.
- Uzmanīgi lasi tekstus. Turi rokā pildspalvu, lai atzīmētu piemērus un vietas tekstā, kas būs noderīgas, rakstot tekstu analīzi. Eksāmena laikā tas nebūs iespējams, bet mācību procesa laikā ieteicams izmantot krāsu zīmuļus, lai vēlāk ir viegli orientēties tekstos. Katram kritērijam izmanto citas krāsas zīmuli vai marķieri. Izmanto simbolus, saīsinājumus un citas norādes, kas vēlāk ļaus viegli atrast nepieciešamo informāciju.
- Pirms tekstu analīzes izmanto melnraksta laukumu. Lai varētu mērķtiecīgi un loģiski uzrakstīt tekstu, ir nepieciešams plāns. Plānu var veidot dažādi: var rakstīt tēzes atbilstoši

kritērijiem, var veidot tabulu, domu zirnekli vai venna diagrammu. Pārliecinies, ka ir iekļauti visi vērtēšanas kritēriji.

- Raksti tīrrakstu. Neaizmirsti tekstu dalīt rindkopās. Padomā par veidu, kā tekstu izveidot pārskatāmu, viegli lasāmu. Atceries, ka arī tekstu analīzē nepieciešams ievads un nobeigums. Pievērs uzmanību faktiem, kurus izmantosi savu apgalvojumu pierādīšanā, tiem jābūt precīziem. Iesaisti arī faktus, kas nav minēti tekstos, bet ir tev zināmi un iederīgi.

- Pārlasi uzrakstīto vairākas reizes. Veic korekcijas, ja tās ir nepieciešamas.

Mācību uzdevums.

- **Izlasi 1. un 2. tekstu!**
- **Izpēti informāciju tabulās, ja nepieciešams – papildini to!**
- **Izmanto doto informāciju un uzraksti tekstu analīzi!**
- **Izmanto tekstu analīzes vērtēšanas kritērijus un novērtē savu sniegumu!**

1.teksts. Jānis Silis. Valodas slaloms.

Nominatīvs: valoda

Valoda-valodiņa (tas mīļi, ne nievājoši), reiz tu man šķiti esam Nekas, es par tevi sākumā pat nedomāju. Jo tu esi bijusi mana, ar mani un manī, kopš sevi atceros, mūžīgi klātesoša kā gaiss, kuru ik brīdi ieelpojam un izelpojam, tāpēc vairs neapzināmies tā esamību...Valoda – dievišķais, kas mums nācis nemirstīgās dvēseles ceļojumu pūrā līdzī, mūsu dvēselei kārtējā uzvalciņā/ķermenī iemiesojoties (jā, valoda taču dāvājusi mums šādu lielisku, visu aptverošu un ietverošu/iekļaujošu vārdu – iemiesoties, iedēstīt dvēseles smalkāko stādiņu fiziskā ķermenī, kas no zemes nācis). Izrādījās, ka esmu sācis rotaļāties kopā ar valodu, gūstot no šīm spēlēm baudu, vēl neapjauzdams, ka savai rotaļu biedrenei esmu atdevies pilnībā.

Ģenitīvs: valodas

Pietrūkst mūsu valodas svešumā, žēl valodas, kas pazemota ideoloģisku kaklakungu siekstā, rūgtums par Valodu, kam citas valodas bērni var uzkārt ubagu tarbu kaklā ar uzrakstu “Liekā”. Bet – arī lepnums par valodas vareno koku, kas dziļi slejas debesīs visā dialektu un izlokšņu pārbagātībā. Tāds unikāls skābardis, kas nevienam citam kokam nav līdzīgs.

Datīvs: valodai

Valoda mums? Valoda patiesībā arī esam “mēs”, mēs visi. Tomēr esam dažādi. Valodas ir mūsu pasaules, kas riņķo ap neierastām zvaigznēm un izraisa ilgas izprast atšķirīgo, kas vienlaikus ir arī mūsējais visu pasaulu lielajā zvaigžņū, planētu un kosmisko puteklišu šūpulī. Kad ilgas kļūst neizturamas, palaižam valodu-valodiņu kā kosmisku zondi ar vēsti kā visdārgāko kravu tilpnēs – lai ceļo uz citas valodas pasauli! Pirms sasniegt šo planētu, ceļā novelkam savai vēstij valodas vārdisko ietērp un uzvelkam tai tās pasaules tērp, kurai pamazām tuvojamies. Jaunatklātās valodas valkātajā attieksme skaidri parādīs, vai esam izvēlējušies pareizās drānas.

Akuzatīvs: valodu

Valodu lolojam, valodu lidojumam brīvē palaižam, valodu sargājam, valodu greznojam... Teiksit (citu) valodu nicinām, nievājam, ar kājām bradājam, pārākuma suni uzrīdām? Tam sunim vārds būs Bumerangs – tas atgriezīsies un kodīs, viņa jaunie saimnieki mūs nicinās, nievās, ar kājām bradās. Nē taču, ar to suni mums nav pa ceļam, mēs lidosim kopā ar domu putniem, kam saulē žilbi mirdz valodas spārni.

Instrumentālis: ar valodu

“Ar dziesmiņu druvā gāju”, bet varbūt labi skan “ar valodu druvā gāju”, jo dziesma ne vienmēr ir īsta bez valodas – tad tā ir viegla skaņu pūka debesīs, kas tūlīt pazudīs, ja vārds to nepiesaistīs šeit un tagad, jo šeit un tagad esam mēs. Un tad ar dziesmas valodu ir tik viegli aizraujošu darbu darīt, viņu baudīt, mierināt un mīlēt.

Lokatīvs: valodā

Valodā iegremdē savas plaukstas kā graudos, kā Brīvdabas muzeja milzīgā burvju māla šķīvī ar perlamutra atspīdumu, kur sabērtie graudi veido glāstošu, dodošu un reizē arī ņemošu svētvidi.

Bet!!! (Kā kādreiz Godmanim...) Kaut biju apņēmies itin nekādu pašu mazāko mazumiņu neizdvest par valodu un tulkošanu, tomēr lokatīvs bija izdomājis citādi, jo baidījās, ka par valodu lokatīviskā vīzē neko daudz nepateiksi. Nu, labi, abet pateikšu gan! Kur, kkur, kkkhurr (kā kādreiz Mārtiņš Rītiņš) paliek valoda tulkojumā? Izšķīst kā cukurs svešas valodas tējas glāzē? Vai piešķir šīs svešas valodas *Asiņainajai Mērijai* noslēpumaini pikantu garšu, bagātinot to? Katram tulkojumam uz to būs sava atbilde. Izklusīsies ērmīgi, bet man šķiet, ka, piemēram, Vinnijs Pūks teiktu, ka vispirms Vizma Belševica uzrakstīja par viņu valodā, kas garšīga kā medus podā, bet pēc tam tapa pasauss un mazsirsnīgi mazasinīgs "tulkojums" angļu valodā, kuru nezin kāpēc kāds (laikam taču par gudrinieci uzskatītā Pūce?) nosauca par "oriģināltekstu".

Vokatīvs: valoda!

Valoda! Esi asa kā galoda! Valoda-galoda prasīgām svārpstu acīm urbjas tavējās tā, ka tu paliec bez valodas... Tā ir kategoriska, racionāla, enerģiska, skaļa, tērpusies lietišķā kostīmā, kurpēs ar augstiem papēžiem, šī valoda zina VISU; pakalpīgie asistenti nes mapītes, uz kurām rakstīts "Pareizie vārdi", "Nepareizie vārdi", "Otrreiz pārstrādājamie vārdi", "Vārdi politbiroja kandidāti", "Vārdu pašpuiku barā saplosīšanai iemetamie". Aiz valodas-galodas un tās pieglaimīgo piebalsotāju svītras drūmi un cienīgi soļo valodas uzticamie mēs-zinām-visu galodneši, par valodas deģenerāciju vaidošie Vai-vai-vaideloši un "es-to-aizliedzu" skandējošās vestālietes; šo lingvistikas "priesteru" skati zem nopietnā taisnprātībā sarauktām uzacīm griež kā žiletis. Šie skatieni dižmanīgi slīd pāri valodas lietotāju pūlim un vēsta taisnu tiesu - nepielūdzamu spriedumu: "Tam tā nebūs būt!"

Bet labāk citādi: rāmi plūda valodiņa, kā avota dvēselīte... Vai kā Rainim: klusums staigā līdz ar smaržu... un valodu, kas skan kaut kur tepat tālu tālumā un arī tālēs, kas ir tur projām, tuvu tuvumā. Valodu, kas pukst mūsos un kurā saplūstam vienā kopējā valodas elpā.

Jānis Sīlis. *Valodas slaloms*. Eseja. Domuzīmes. 2018. 1.

2. teksts. Nacionālā identitāte dzirkstī tur, kur valoda dzīvo. Saruna ar valodnieci Sandu Rapu.

Valoda ir dzīvs organisms, kas attīstās

Šis ir viens no jautājumiem, par kuriem esmu gan daudz domājusi, gan runājusi ar krievvalodīgajiem draugiem, kuri cenšas apgūt latviešu valodu. Viens no secinājumiem, pie kā nonācām – lielajām valodām acīm redzami ir milzīga ietekme uz to, kā cilvēks sāk domāt. Kā jums šķiet, kā ir ar šīm valodu ietekmēm – domāju, krievu valoda bija kādreiz aktuālāka, tagad tā droši vien ir angļu valoda. Vai ar to vajadzētu cīnīties, vai arī tām vajadzētu ļaut, kā, piemēram, "kartupelim" ieaukt valodā un skatīties, kā valoda attīstās? Vai arī lielās valodas varētu apdraudēt latviešu valodas attīstību?

Valodu nekādi nevar ietekmēt. Valoda ir dzīvs organisms, un cīņa nekādā gadījumā te nepalīdzēs. Te palīdzēs labs piemērs un runāšana savā starpā. To redzam brīžos, kad valodā ar lielu joni ienāk jaunas reālījas. Katrai valodai ir tā sauktās "dziļās struktūras" – tas, kā mēs veidojam teikumus, vārdus, domas, un katrai valodai tās ir citādas. Latviešu valodai arī ir savas

struktūras, un kaut kur zemapziņā tās mīt. To redzējām pandēmijas sākumā, kad latviešu valodā ienāca latviešu valodas lietojumā grūti izmantojamais un nelokāmais Covid-19, un tad tauta pati sāka izdomāt dažādus nosaukumus – kroņa vīruss, vainaga vīruss, draņķība, vainagmireklis, tāpat arī citas reālijas – mājsēde, lupatmaskas un vēl. Šāda piemērošanās jau notiek, un tur tiešām neviens neko neietekmēja un nedarīja, bet acīmredzot latvieša zemapziņā vēlme pielāgot un locīt vārdus savā gramatiskajā sistēmā daudz ko dod un palīdz valodai. Šie jaundarinājumi arī pierāda, ka valoda joprojām ir dzīva. Ja jau mēs varam paņemt vārdu un ne tikai pielikt galotni, bet arī patulkot, pamainīt, pagrozīt, pavirpināt zilbītes, tas nozīmē, ka viss ir kārtībā. Par to es ļoti priecājos. Protams, ir daudz slenga vārdu, bet es arī par tiem priecājos, jo tas nozīmē, ka valoda dzīvo. Un cīnīties pilnīgi noteikti nevajag, – tikai ar labiem piemēriem un to valodas skaistuma parādīšanu.

Vai mēs varam teikt, ka valoda veido sabiedrību, un vai sabiedrība veido valodu?

Jā, tas ir interesants jautājums. Gan valoda veido sabiedrību, gan sabiedrība valodu. Jo nav divu vienādu vai ārkārtīgi līdzīgu valodu. Bieži par to esmu iedomājusies, ka tieši latviešu valoda ar saviem skaistajiem locījumiem, deklinācijām un konjugācijām ir latviešus izveidojusi tādas, kādi viņi ir. Jo latviešu valoda ir domāšanas valoda – nevar spert pēc kārtas ārā visus vārdus nedomājot. Ir tomēr jāzina likumības un vārdi jāapdarina, lai izteiktu domu. Domāju, ka tas kaut kādā ziņā ir ietekmējis sabiedrību – valoda pati ir ietekmējusi sabiedrību. Bet pateikt, kurš bija pirmais, vista vai ola, ir diezgan grūti. Kristietībā gan uzskata, ka iesākumā bija Vārds, un to arī daudzi valodnieki piesauc – ka tas bija pirmais, no kā tālāk veidojās pats sabiedrības kopums. Sabiedrībā valodai būtu jābūt četrām pamatfunkcijām – nosaucošajai, saziņas, domāšanas un pašizpaušmes funkcijai. Tas viss veido valodas kopumu. Ja viena no šīm funkcijām tiek traucēta, piemēram, pašizpaušmes funkcija, tad cieš arī pati sabiedrība.

Ja valodai ir šīs četras funkcijas un viena, piemēram, pašizpaušmes funkcija, sāk piekļībot, tad vienmēr jau paliek citas, piemēram, komunikācijas, kur vieni sabiedrības locekļi citiem var palīdzēt tikt galā ar pašizpaušmi? Varbūt tā?

Valodas funkcijas ir tik ļoti saistītas, ka tās grūti nodalīt citu no citas. Loģiski spriežot, katrā izteikumā būtu jāizpaužas šīm visām pamatfunkcijām: ja cilvēks kādā valodā nevar padomāt, viņš, visticamāk, arī nevarēs nosaukt, sazināties, izpausties. Taču doma par komunikācijas palīdzēšanu pašizpaušmes funkcijai ir ļoti laba. Tur laikam būs taisnība. Kā spriedām sarunas sākumā, varbūt tieši komunikācijas trūkums ģimenēs ir rosinājis valodas izpaušanās grūtības. Ne velti saziņas funkciju daudzi pētnieki uzskata par svarīgāko, jo ar to valoda tiek nodota tālāk.

Ilze Jansone. *Nacionālā identitāte dzirkstī tur, kur valoda dzīvo*. Saruna ar valodnieci Sandu Rapu.

Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/sarunas/nacionala-identitate-dzirksti-tur-kur-valoda-dzivo-saruna-ar-valodnieci-sandu-rapu.a424569/>

1. Konkrēto tekstu autoru vieta, nozīme u.c. latviešu literatūras, kultūras kontekstā.

Tekstu autori	Kopīgais tekstu autoriem	Īpašais katram autoram	
		1. teksts	2. teksts

1. teksts. Jānis Sīlis 2.teksts. Ilze Jansone (intervētāja), Sanda Rapa (intervējamā)	Interese un atbildība par latviešu valodu kā nacionālo vērtību, kā paāizteikāšanās iespēju.	Jānis Sīlis, valodnieks, tulkotājs. Īpaāi interesējas par latvieāu valodas kā tulkojumvalodas kvalitāti un iespējām.	Ilze Jansone, latvieāu rakstniece, literatūrkritiķe un teoloģe. Vairāku romānu autore un tulkotāja. Sanda Rapa, valodniece, LU Latvieāu valodas institūta direktore un vadoāā pētniece.
--	---	--	---

*** plaāāks kultūras un valodas konteksts.

2. Tekstu temats

Tekstu temats	Kopīgais abu tekstu tematā	Īpaāais katrā teksta tematā	
		1. teksts	2. teksts
	Valoda kā indivīda pašizpauāmes veids. Valoda kā atslēgvārds minēta abu tekstu virsrakstos: 1. tekstā “Valodas slaloms”, 2. tekstā “Nacionālā identitāte dzirkstī tur, kur valoda dzīva”.	Latvieāu valoda kā indivīda domu, jūtu, vērtību un attieksmes izteicēja.	Valodas un indivīda sasaiste laika ritējuma kontekstā.

3. Tekstu veids/ āžanrs/piederība pēc valodas funkcionālā stila

Tekstu āžanrs/ valodas funkcionālais stils	Kopīgais abiem tekstiem	Īpaāais katrā tekstā	
		1. teksts	2. teksts
	Rakstīti nesaistītā valodā.	Mākslinieciskā eseja; daiālliteratūras valodas stils.	Intervija; publicistikas valodas stils.

4. Tekstu mērķis

Tekstu mērķis	Kopīgais abiem tekstiem	Īpaāais katrā tekstā	
		1. teksts	2. teksts
	Rosināt lasītāju izvērtēt savu attieksmi un atbildību pret latvieāu valodu.	Aktualizēt latvieāu valodas vietu un nozīmi savā vērtību sistēmā.	Raksturot un pamatot valodas un nacionālās identitātes (sabiedrības) attīstības kopsakarību.

5. Tekstu adresāts

Adresāts (kam domāts teksts)	Kopīgais abos tekstos	Īpašais katrā tekstā	
		1.teksts	2.teksts
	Lasītājs, kuram svarīga sava valodas kultūra kā nacionālās identitātes izteikšanas vērtība.	Ikviens lasītājs, kurš mēdz aizdomāties par latviešu valodas vietu savas identitātes izteikšanā.	Ikviens lasītājs, kuram interesē ar valodas kā nacionālās identitātes attīstību un tās funkcijām saistīti jautājumi.

6. Attēlotais laiks/ tekstu tapšanas un tekstos attēlotās darbības laiks (nojaušamais laiks, kurā notiek darbība tekstā)

Laiks (vēstījums)	Kopīgais abos tekstos	Īpašais katrā tekstā	
		1.teksts	2.teksts
Teksta tapšanas laiks	21. gadsimts	2018. gads	2021. gads
Tekstā aprakstīto notikumu darbības laiks	21. gadsimts, mūsdienas.	Mūsdienas, nav piesaistes konkrētam laikam; atsauce uz mūžīgo, tautasdziesmās ietvertu laiku.	S. Raupa, atbildot uz jautājumiem un analizējot latviešu valodu kā dzīvu organismu, kas attīstās līdz ar indivīdu, kurš to lieto, norāda arī uz konkrētiem faktiem, lai raksturotu valodas attīstību, piemēram, kristietību (“[..] pirmais bija Vārds [..]”, gan pandēmijas sākuma laiku (valodas lietotāju jaundarinājumu veidošana, aizstājot Covid-19)

7. Valodas līdzekļu analīze tekstos

Valodas līdzekļu analīze	Kopīgais abos tekstos	Īpašais katrā tekstā	
		1.teksts	2.teksts
Morfoloģija	Lietvārda “valoda” lietojums dažādos locījumos. Valoda kā atslēgvārds minēta abu tekstu virsrakstos.	Deminutīvu lietojums tekstā, kas norāda uz autora attieksmi un veido pozitīvu teksta uztveres emocionālo fonu, piemēram, valodiņa,	VTL uzskaitījums, kuri atvasināti ar priedēkli “pa-”, piemēram, patulkot, pamainīt, pagrozīt, pavirpināt. Valodniece S. Rapa, lai pamatotu savu viedokli, izmanto

		uzvalciņš, puteklīši, dziesmiņa. Lietvārds “valoda” rakstīts ar lielo burtu kā īpašvārds. Vienā vārdā izmantots latviešu valodā vairs neesošais mīkstinātais burts “ŗ”.	dažādus piemērus un faktus, kas saistīti ar noteiktu laiku, ko autore piemin, starp tiem arī salikteni: vainagmireklis, mājsēde, lupatmaskas. Lietvārds “vārds” rakstīts ar lielo burtu kā īpašvārds.
Sintakse	Daudzveidīga teikumu uzbūve – gan vienkārši, gan salikti teikumi. Saliktos pakārtotos teikumos vērojams dažāds palīgteikumu novietojums. Abos tekstos ir teikumi, kuri neatbilst teikuma veidošanas nosacījumam, tas ir – teikums sastāv tikai no palīgteikuma: J. Sīļa teikums: “Vai kā Rainim”, S. Rapas teikums: “Jo latviešu valoda ir domāšanas valoda – nevar spert pēc kārtas ārā visus vārdus nedomājot.” Abos tekstos izmantoti vienlīdzīgi teikuma locekļi, lai precizētu vai paspilgtinātu izteikto domu, piemēram, J. Sīļa teikums: “[..]vienlaikus ir arī mūsējais visu pasaulu lielajā zvaigžņu, planētu un kosmisko puteklīšu šūpulī”, S. Rapas teikums: “[..]tieši latviešu valoda ar saviem skaistajiem locījumiem, deklinācijām un konjugācijām ir latviešus	Daudzveidīgs teikumu izmantojums pēc to izteikuma mērķa: stāstījuma teikumi, jautājuma teikumi (retoriskais jautājums), izsaukuma teikumi un teikumi, kuru beigās ir daudzpunkte (neizteikta doma). Autora attieksmes un komentāru norādei tiek izmantotas iekavas, piemēram, (tas mīli, ne nievājoši). Vairākkārt izmantota vienojumzīme – defise, piemēram, valoda- galoda,vai-vai-	Teikuma daļu, arī savrupinājumu atdalīšanai bieži izmantota domuzīme. Teksta sakārtošanai, arī sava viedokļa pamatojumam tiek izmantoti iespraudumi, piemēram, protams, piemēram, visticamāk.

	izveidojusi tādus, kādi viņi ir.” Abos tekstos izmantotas pēdiņas, lai izceltu atsevišķus vārdus vai frāzes, piemēram, J. Sīļa tekstā “mēs”, “tulkojums”, S. Rapas tekstā “dziļās struktūras”.	vaideloši un esto-aizliedzu.	
Leksikoloģija	Autori demonstrē bagātu vārdu krājumu, kas mērķtiecīgi pakārtots tekstu galvenajai idejai, lai atklātu gan savu vērtējošo, gan rosinošo pozīciju. Izmantota valodniecības nozares terminoloģija: nominatīvs, ģenitīvs u.c. locījumu nosaukumi (1. teksts); valodas struktūra, gramatiskā sistēma, slenga vārdi u.c. (2. teksts).	J. Sīļa tekstā izmantoti poētismi – brīve, dižs, svētvide; apvidvārds – abet, novecojis vārds – lokatīviskā vīzē, sarunvalodas vārds – ērmīgi. Lietoti paradoksāli vārdu salikumi, kas norāda uz nenoteiktu telpu, piemēram, šeit un tagad, tepat tālu tālumā, projām tuvu tuvumā. Tekstā iesaistīti tautasdziesmu fragmenti: ar dziesmiņu druvā gāju; rāmi plūda valodiņa. Viena tautasdziesmas rinda ir arī pārfrāzēta – ar valodu druvā gāju.	S. Rapas tekstā ir izmantoti sinonīmi, piemēram, Covid-19, kroņa vīruss, vainaga vīruss, draņķība, vainagmireklis. Izmantoti sarunvalodas vārdi, piemēram, spert ārā, svešvārdi, piemēram, reālijas, komunikācija.

8. Mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu analīze

Mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu analīze	Kopīgais abos tekstos	Īpašais katrā tekstā	
		1.teksts	2.teksts

Epitets		valoda – unikāls skābardis; Liekā; rotaļu biedrene. kosmisko puteklīšu šūpulis. viegla skaņu pūka.	
Metafora		nemirstīgās dvēseles ceļojumu pūrs	
Salīdzinājums		klātesoša kā gaiss garšīga kā medus podā asa kā galoda	
Secinājums:	Valodas līdzekļu izvēle katrā tekstā atbilst autoru mākslinieciskajam nolūkam un valodas funkcionālajam stilam, kā arī atklāj katra autora individuālo valodas stilu.	Valoda ļoti tēlaina, iedarbīga.	Izmantotie valodas līdzekļi atbilst publicistikas stilam, nav izmantoti mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi, bet valoda ir iedarbīga.

9. Zīmju/simbolu/konteksta analīze

Zīmju/simbolu/konteksta analīze	Kopīgais abos tekstos	Īpašais katrā tekstā	
		1.teksts	2.teksts
Zīmes/simboli	Autori savos tekstos izmanto kultūras zīmes un simbolus, kas saistīti ar nacionālo identitāti.	Valodas koks. Brīvdabas muzejs. Latviešu identitātes apliecinājumi – dziesma, tautasdziesma, gaudi, māla šķīvis.	Norāde uz kristietībā izmantoto frāzi – “iesākumā bija vārds”.
Konteksts	Abos tekstos ir norādes uz konkrētā laika aktualitāti – rūpēm par latviešu valodas pastāvēšanu.	J. Sīlis savā tekstā izmanto valodas īpatnības, kas raksturīgas konkrētām, sabiedrībā labi zināmām personām, kā Godmanim – “Bet!!!” vai Mārtiņam	S. Rapa norāda uz tautas radošumu, ko pierāda izveidotie Covid-19 sinonīmi.

		Rītiņam – “Kur, khur, kkkhurr”. Tekstā izmantotas atsaucē uz pagājušo laiku, piemēram, ubagu tarba, politbirojs, ideoloģiskie kaklakungi. J. Sīlis min V. Belševicu kā Vinnija Pūka tulkotāju, tekstā izmantota norāde uz Raiņa dzeju.	
--	--	---	--

10. Teksta uzbūve, kompozīcija

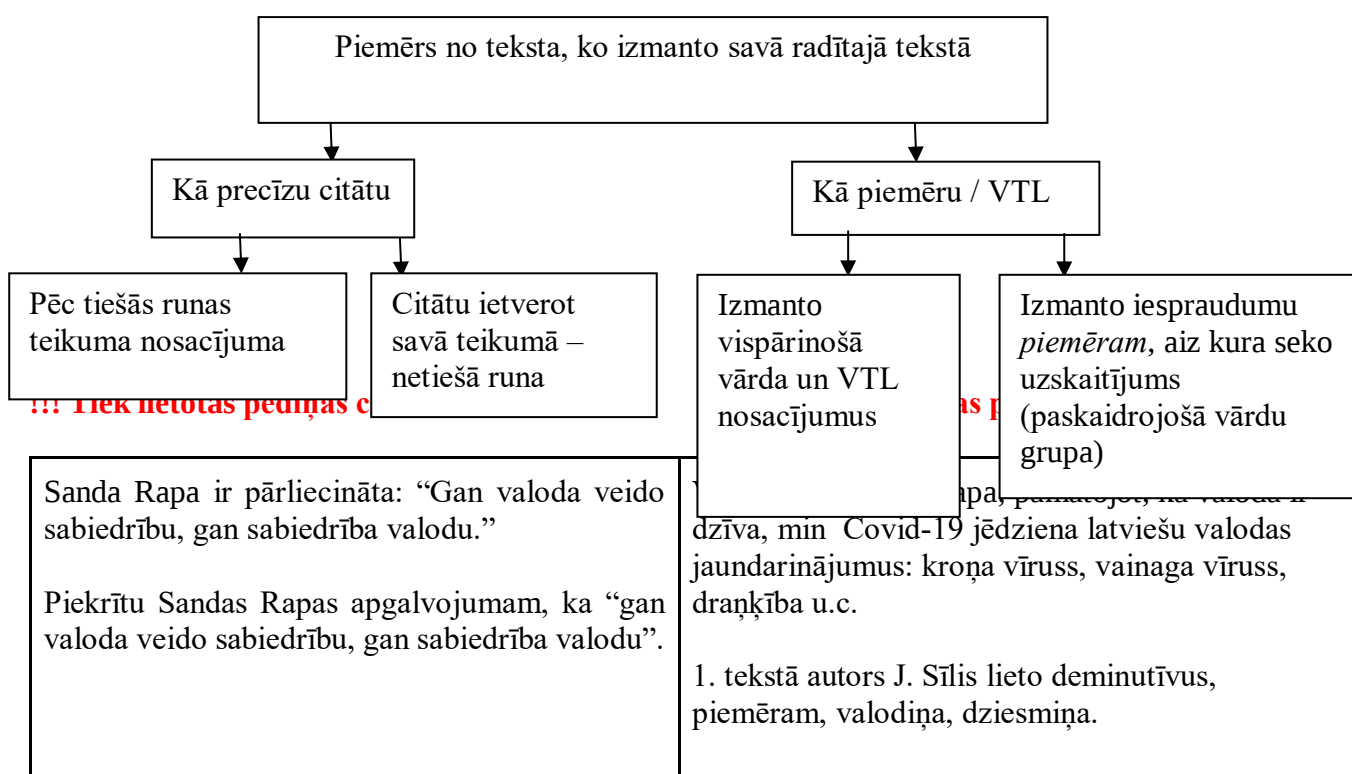
Teksta uzbūve, kompozīcija	Kopīgais abos tekstos	Īpašais katrā tekstā	
		1.teksts	2.teksts
	Teksta uzbūve, kompozīcija mērķtiecīgi atklāj tekstu žanriem raksturīgās pazīmes un nolūku.	Rindkopas veidotas atbilstoši lietvārda locījumiem, atbildot vai sasaistot ar locījuma jautājumu un piedāvājot precizējumu rindkopas apakšvirsrakstā. Katra rindkopa, izņemot instrumentāli, sākas ar vārdu “valoda” konkrētajā locījumā. Tekstam metaforisks virsraksts.	Teksta uzbūvi veido jautājumi un atbildes. Virsrakstā tiek norādīts, ka tā ir saruna. 1. jautājuma ievadā intervētāja Ilze Jansone formulē savu viedokli, kurā izskan viņas pašas pārdomas. Arī 2. un 3. jautājuma formulējumi veidoti tā, ka liek noprast – intervētājam ir savs viedoklis un redzējums, viņa vēlas uzzināt S. Rapas viedokli.

11. Aktuālais, nozīmīgais, pamācošais, rosinošais izlasītajos tekstos

	Kopīgais abos tekstos	Īpašais katrā tekstā
--	-----------------------	----------------------

Rosinošās atziņas, kas mani kā lasītāju uzrunāja...		1.teksts	2.teksts
	Mana valoda ir ne tikai mana iespēja domāt, sazināties, bet arī manas nacionālās identitātes apliecinājums.	Izmantojot latviešu valodas locījumus, iespējams izcelt, akcentēt valodas daudzveidību.	Rosinājums pārdomāt – ja valoda ir domāšanas līdzeklis, vai es pietiekami rūpējos par savas valodas attīstību?

Tekstu piemēru iesaistīšana sava viedokļa pamatojumā

Lasīšanas stratēģijas darbā ar tekstu

Izvirzot atšķirīgus lasīšanas mērķus, jāizvēlas arī atbilstīga lasīšanas stratēģija – veids, kā ātrāk, pilnvērtīgāk iegūt nepieciešamo informāciju.

Lasīšanas stratēģija	Raksturojums
Lasīšana iedziļinoties (detalizētā, izzinošā, analītiskā)	Teksta lēna, rūpīga lasīšana ar mērķi uztvert, izprast un arī censties iegaumēt teksta saturu.
Caurskatīšana jeb caurlūkošana (izlases, selektīvā)	Ātras lasīšanas paņēmiens, ko izmanto, lai lasīšanas gaitā, uztverot tekstu, iegūtu

	vispārīgu informāciju, atrastu atsevišķas valodas vienības (vārdu, frāzi, teikumu) vai teksta fragmentu. Caurskatīt var arī iepriekš lasītu tekstu.
Pārskatīšana jeb pārlūkošana	Ātras lasīšanas paņēmiens („pa diagonāli”), ko izmanto, lai lasīšanas gaitā iegūtu vispārīgu priekšstatu par informācijas avota (laikraksta, žurnāla, grāmatas vai cita plašāka teksta) saturu. Pārlūkojot izdevumu vai tekstu, galvenā uzmanība tiek pievērsta tā tēmas noskaidrošanai, virsrakstiem, grafiskiem izcēlumiem, saturam u.c. Izmantojot pārlūkošanas paņēmieni, iespējams īsā laikā aptvert izdevuma saturu, novērtēt tā lietderību, izvēlēties interesēm un vajadzībām atbilstīgu lasāmvielu. Pārlūkošanu izmanto, novērtējot informāciju vai virsrakstus no interneta portāliem, prognozējot, kurā apakšsadaļā minētā informācija būtu meklējama.

Linda Krastiņa, Liene Valdmane. LASĪTPRASME. KĀ STRĀDĀT AR TEKSTU?
(maciunmacies.valoda.lv)

Ieteicamie avoti pašmācībai

Aužiņa, Inese. Teksta analīze vidusskolā. Zvaigzne ABC

Koluža, Rūta. Palīdzi māsiņ! Pareizrakstības rokasgrāmata. Rīga: Zvaigzne ABC.

Koluža, Rūta. Tā vai šitā? Latviešu valodas rokasgrāmata 9. – 12. klasei. Lielvārde: Lielvārds, 2003.

Kušķis, J. Mūsu valoda. Rīga: Antava, 2006.

Kušķis, J., Paegle, Dz. Kā latvietis runā... Praktiski ieteikumi valodas kultūrā. 2.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002.

Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrunas vārdnīca: A – Ž. [A. Pārupes red.] Rīga: Avots Pareizrakstības un pareizrunas rokasgrāmata. Latviešu valoda. [D. Guļevskas red.] Rīga: Avots, 2002.

Rozenbergs, J. Latviešu valodas stilistika. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995.

Skujiņa, V. Latviešu valoda lietišķajos rakstos. 2. lab. izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003.

https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/eksameni/dokumenti/metmat/latv_val_3d_met_mat.pdf
<http://valodasrokasgramata.lv/>

<https://maciunmacies.valoda.lv/16-un-vairak>

www.zinatnesvaloda.lv

<https://www.tavaklase.lv/video/teksta-analize-varddarinasanas-stilistiska-nozime-teksta-surdo-2/>

<https://www.tavaklase.lv/video/teksta-valodas-analize-sintaktiskie-lidzekli-un-interpunkcija-surdo-2/>

PIELIKUMI

1. pielikums. 2. daļa. Tekstu analīze (60 punkti). Vērtēšanas kritēriji

Zināšanas un izpratne

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, punkti			
	I	II	III	IV
Kultūras fakti/ zīmes/ simboli, to kontekstuālā nozīme	1 punkts Daļa no tekstā lietotajiem kultūras faktiem/zīmēm/ simboliem ir identificēta.	2 punkti Nozīmīgākie tekstā lietotie kultūras fakti/zīmes/simboli ir identificēti, ir vispārīgi iezīmēta to saikne ar noteiktu kultūrvēsturisko kontekstu.	3 punkti Nozīmīgākie tekstā lietotie kultūras fakti/ zīmes/ simboli ir raksturoti, ir analizēta to saikne ar noteiktu kultūrvēsturisko kontekstu.	4 punkti Nozīmīgākie tekstā lietotie kultūras fakti/zīmes/simboli ir raksturoti, ir analizēta to saikne ar noteiktu kultūrvēsturisko kontekstu, piedāvāts salīdzinājums ar citiem kultūras faktiem/zīmēm/simboliem plašākā kontekstā.
Temata izpratne	1 punkts Temats ir formulēts, bet nav raksturots vai raksturots virspusīgi.	2 punkti Temats ir formulēts, taču satura izklāstā sašaurināts vai paplašināts.	3 punkti Temats ir formulēts un pietiekami raksturots teksta saturā.	4 punkti Temats ir formulēts, pietiekami raksturots un sasaistīts ar kādu sabiedrībā būtisku problēmu.
Žanrs un tekstu kompozīcija	1 punkts Žanrs ir nosaukts, bet nav raksturots, kompozīcijas elementi nav aplūkoti.	2 punkti Žanrs ir nosaukts un vispārīgi raksturots, pieminēti atsevišķi kompozīcijas elementi.	3 punkti Žanrs ir nosaukts un minētas raksturīgas pazīmes, tekstu kompozīcija ir izprasta, analizēta.	4 punkti Žanrs ir nosaukts un precīzi raksturots, tekstu kompozīcija ir izprasta, izanalizēta un izvērtēta.

Autora valodas stils	1 punkts Ir nosaukti vispārīgi izteiksmes līdzekļi, kas neraksturo autora valodas stilu.	2 punkti Ir nosaukti un vispārīgi, stereotipiski raksturoti autora izteiksmes līdzekļi.	3 punkti Raksturoti dažādi valodas līdzekļi, kas ir tipiski autora valodai.	4 punkti Prasmīgi raksturoti un vērtēti dažādi valodas līdzekļi, kas ir tipiski autora valodai.
---------------------------------	--	---	--	---

Argumentēšana

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, punkti			
	I	II	III	IV
Apgalvojumu formulēšana	1 punkts Formulēti apgalvojumi, kas nav saistīti ar tematu, pieteikto problēmu.	2 punkti Formulēti vispārīgi vai sašaurināti apgalvojumi, kas daļēji atbilst tematam, pieteiktajai problēmai.	3 punkti Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas atbilst tematam, pieteiktajai problēmai.	4 punkti Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas pārliecinoši atbilst tematam, pieteiktajai problēmai.
Argumentu pierādīšana	1 punkts Argumenti pierādīti ar vienusējiem spriedumiem, kas pamatā balstīti uz savu pieredzi, nevis precīziem faktiem.	2 punkti Argumenti pamatoti ar vairākiem pierādījumiem, izmantojot gan vispārīgus, nekonkrētus, arī neprecīzus faktus, gan savu pieredzi.	3 punkti Argumenti pamatoti ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot precīzus faktus, kas pēc nepieciešamības papildināti arī ar savu pieredzi.	4 punkti Argumenti pamatoti ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot mērķtiecīgi izvēlētos faktus, tos vispārinot un pēc nepieciešamības papildinot ar savu pieredzi.
Jomas terminoloģija	1 punkts Jomas termini tekstā nav izmantoti iederīgi.	2 punkti Jomas termini tekstā izmantoti nepārliecinoši, trūkst precizitātes.	3 punkti Jomas termini tekstā izmantoti pārsvarā iederīgi.	4 punkti Jomas termini tekstā izmantoti precīzi.

Valodas kvalitāte

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, punkti			
	I	II	III	IV
Vārdu krājums** *11 un vairāk kļūdu – 0 punktu	1 punkts Vārdu krājums vienvērtīgs, neprecīzs, tas apgrūtina teksta uztveri. 6-10* kļūdas.	2 punkti Vārdu krājums ir pietiekams, ir vērojamas atsevišķas vārdu izvēles neprecizitātes, tas neapgrūtina teksta uztveri. 3-5 kļūdas.	3 punkti Vārdu krājums ir funkcionāli un semantiski precīzs. 1-2 kļūdas.	4 punkti Vārdu krājums ir funkcionāli un semantiski precīzs, pārdomāts, daudzveidīgs (<i>individuālā valodas stila pazīmes</i>). Nav kļūdu.
Gramatikas normas** 16 un vairāk kļūdu – 0 punktu	1 punkts 11 -15* kļūdas.	2 punkti 6–10 kļūdas.	3 punkti 3–5 kļūdas.	4 punkti Ievēroti vārdu veidošanas, vārdu formu, teikumu veidošanas, daļu attieksmju nosacījumi. 0–2 kļūdas.
Ortogrāfijas normas** *11 un vairāk kļūdu – 0 punktu	1 punkts 6 - 10* kļūdas.	2 punkti 3 – 5 kļūdas.	3 punkti 1 – 2 kļūdas.	4 punkti Nav kļūdu.
Interpunkcijas normas** *16 un vairāk kļūdu – 0 punktu	1 punkts 11 – 15* kļūdas.	2 punkti 6 -10 kļūdas.	3 punkti 3 – 5 kļūdas.	4 punkti 0 – 2 kļūdas.

Tekstveide

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, punkti			
	I	II	III	IV
Teksta struktūra	1 punkts Teksta struktūra nav ievērota: dalījums rindkopās ir neprecīzs, nepārdomāts vai/un haotisks.	2 punkti Teksta struktūra ievērota daļēji: dalījums rindkopās ir nepilnīgs – kāda rindkopa ir pārāk īsa vai pārāk izvērsta; trūkst tematiskas pārejas starp teksta daļām.	3 punkti Teksta struktūra ir loģiska un skaidri uztverama, teksta daļas ir daļēji tematiski saistītas; ir ievērots dalījums rindkopās.	4 punkti Teksta struktūra ir loģiska un mērķtiecīga, teksta daļas ir precīzi tematiski saistītas; ir ievērots dalījums rindkopās.
Tekstu salīdzināšana	1 punkts Teksti analizēti atsevišķi, tie nav salīdzināti.	2 punkti Teksti ir salīdzināti, raksturotas kopīgās vai atšķirīgās tekstu pazīmes.	3 punkti Teksti ir salīdzināti, raksturotas gan kopīgās, gan atšķirīgās tekstu pazīmes.	4 punkti Teksti ir salīdzināti, raksturotas kopīgās un atšķirīgās tekstu pazīmes, piedāvājot sasaisti ar citiem kultūras faktiem ārpus piedāvātajiem tekstiem.
Teksta stilistika	1 punkts Tekstā nav ievērots vienots valodas stils.	2 punkti Vienots valodas stils ir ievērots daļēji: izteiksmes līdzekļu izvēle nav pārdomāta.	3 punkti Vienots valodas stils ir ievērots: izteiksmes līdzekļi ir pārsvarā mērķtiecīgi izvēlēti, stilistiski iederīgi.	4 punkti Vienots valodas stils ir ievērots: izteiksmes līdzekļi ir mērķtiecīgi, iederīgi un iedarbīgi.

Teksta oriģinalitāte	1 punkts Teksts ir stereotipisks un šablonisks.	2 punkti Kādā no teksta daļām ir ietverta autora personiskā pieredze.	3 punkti Tekstā izpaužas autora personiskā pieredze.	4 punkti Tekstā pārliecinoši izpaužas autora individualitāte.
-----------------------------	---	---	--	---

Atbilde nevērtē, ja:

- uzdevums nav izpildīts;
- darbs nav salasāms;
- darbā vērojamas plaģiāta pazīmes;
- darbā ir lasāmi cilvēka cieņu aizskaroši izteikumi.

2.pielikums. Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti augstākajā mācību satura apguves līmenī valsts pārbaudes darbā.

Valodu mācību jomā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti

1. Valoda un sabiedrība
Jebkura dzīva valoda ir mainīga, un tai ir raksturīgi vairāki paveidi: literārā valoda, sociolekti un reģiolekti. Valodā mēs atspoguļojam sevi, savu piederību, uzskatus un vērtības.
1.1. Analizējot daiļliteratūras un plašsaziņas līdzekļu tekstus, secina, kā tie atklāj sabiedrībā vērojamos diskursus par valodas jautājumiem. Veido argumentētus spriedumus, kā sabiedriskā doma ietekmē valodas attīstību un tās lietojuma praksi.
1.2. Analizē mūsdienu latviešu valodas paveidu – sociolektu un reģiolektu – atspoguļojumu literārajos darbos un izsaka spriedumus, kā un kāpēc daiļdarbos autori lieto daudzveidīgu latviešu valodu. Vērtē literārās valodas un latviešu valodas paveidu mijiedarbību un šī procesa nozīmi mūsdienu latviešu valodas attīstībā.
1.3. Analizējot publicistiskos un literāros darbus, izsaka spriedumus, kā valoda pauž autora individualitāti, viņa lingvistisko repertuāru un kultūru pieredzi, attieksmi pret citu valodu un kultūru pārstāvjiem.
2. Mediji, valoda un ietekme
Mediji konstruē realitāti un ietekmē veidu, kā sabiedrība redz pasauli. Detalizēti analizējot medijos izmantotos valodas līdzekļus, varam noteikt ietekmes un manipulācijas paņēmienus.
2.2. Izmanto savu eksperimentālo tekstu veidošanai mediju videi raksturīgus valodas izteiksmes līdzekļus, izskaidro un vērtē to lietderību.
2.3. Analizē plašsaziņas līdzekļos paustos viedokļus, interpretē viedokļu paudēju tieši un netieši izteikto nolūku. Atpazīst runā varas ietekmi, cenzūru, neobjektīvu vai vienpusīgu informācijas izklāstu, naida runu, politnekorektas valodas lietojumu.
3. Stilistika

Katru tekstu raksturo noteikta stila vai vairāku stilu pazīmes.

Dažādu tekstu izpratne un veidošana ir nepārtraukts radošs process, kurā tiek iegūta jauna saziņas pieredze un iepazīta valodas daudzveidība.

3.1. Rada inovatīvus tekstus, izmantojot saziņas situācijai, teksta žanram un stilam vispiemērotākos valodas līdzekļus. Izvērtē, kurš konkrētā situācijā ir iedarbīgākais informācijas pasniegšanas veids un teksta žanrs, lai sasniegtu saziņas mērķi un ietekmētu adresātu.

3.3. Izvērtē un skaidro stilistisko un emocionāli ekspresīvo valodas vienību lietojumu dažāda stila un žanra tekstos, izmanto labākos paraugus savas valodas pilnveidē. Bagātina atbilstoša stila un žanra tekstus, lietojot okazionālistiskus, oriģinālus tēlainās izteiksmes līdzekļus un stilistiskās figūras. Veido jaunrades tekstus.

4. Valodas struktūra

Valoda ir zīmju sistēma, kas sastāv no vairākiem savstarpēji saistītiem valodas līmeņiem. Ar valodas palīdzību mēs domājam un paužam savas domas citiem.

4.1. Interpretē un kombinē simbolus un kultūras zīmes (folkloras, literatūras, valodas u. c. zīmes) dažādu žanru tekstos.

4.2. Pēta, kādā veidā organizēti valodas līdzekļi un to sistēmiskais saistījums dažāda žanra tekstos. Pamato valodas vienību saderību un atbilstību runas situācijai un valodas kultūras normām. Izmanto iegūtās zināšanas savu tekstu veidošanā.

4.3. Mērķtiecīgi izmanto daudzveidīgu leksiku un frazeoloģismus savu tekstu veidošanā. Salīdzina, pretstata, analizē un apkopo secinājumus par latviešu valodas un kādas citas valodas leksisko sistēmu un frazeoloģiju, par kopīgām un atšķirīgām iezīmēm un valodu kontaktu ietekmi uz valodas mainību un attīstību.

4.4. Analizē un vērtē fonētisko un grafētisko līdzekļu mērķtiecīgu lietojumu dažādos mutvārdu un rakstveida tekstos. Veidojot tekstus, bagātina tos ar specifiskiem līdzekļiem (tēlainu valodu, grafiskiem izcēlumiem, simboliem, precīzu un aprakstošu vārdu krājumu, netradicionālu interpunkciju, neverbālajiem saziņas līdzekļiem), lai pārliecinoši iedarbotos uz teksta adresātu un sasniegtu komunikatīvo mērķi.

Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti

1. Katru laikmetu un sabiedrību raksturo tai specifiskas kultūras pazīmes, kas radoši tiek izteiktas dažādos mākslas veidos.

1.1. Salīdzina dažādu kultūrvēsturisko periodu un reģionu kultūru un to raksturojošās pazīmes dažādos mākslas darbos. Izmanto savu pieredzi, ar mākslas piemēriem skaidrojot dažādu kultūru atsauces laikmetīgajā mākslā. Novērtē un pieņem sev atšķirīgu viedokli zīmju un simbolu interpretācijā.

1.8. Radošā tekstā izmanto precīzus vārdus un frāzes, izklāstot detaļas un lietojot atbilstošu valodu, lai sniegtu pārliecinošu pieredzes, notikuma un tēla atveidi. Interpretē izmantotos vārdus un frāzes, atklājot tehnisko un radošo meistarību, analizē, kā vārdu izvēle ietekmē nozīmi un intonāciju, lai jaunrades darbos izmantotu iepazītās kultūras zīmes.

1.9. Radošajā tekstā izmanto dažādas tekstveides tehnikas, lai veidotu notikumu secību un radītu vienotu veselumu, kas veido konkrētu intonāciju un ved uz iznākumu/ atrisinājumu.

1.10. Savā pētniecības tekstā par literāriem procesiem izmanto precīzu valodas stilu, struktūru, argumentāciju, izvēloties piemērotu interpretācijas metodi.

2. Kultūras procesi un mākslas darbi pauž sabiedrības vērtības, to pārmantojamību un transformāciju, veido intelektuālo, estētisko un emocionālo pieredzi.

2.3. Komentē mākslas darbu individuālo un personiski emocionālo, ekonomisko un sabiedrisko nozīmi.

2.6. Vērtē literatūras un teātra mākslas darbus, to struktūru, kompozīciju un izpausmes formas, salīdzina saturiski līdzīgus mākslas darbus dažādos mākslas veidos.

2.7. Analizē dažādu mākslas veidu autoru vai autoru kolektīvu jaunrades kopsakarības ar tradicionālajiem kultūras artefaktiem, kultūras varoņiem, vērtībām, zīmēm un simboliem, rituāliem, svētkiem.

2.8. Komentē un analizē savu kultūras un mākslas pieredzi, formulē savas personības izaugsmē būtiskas ētiskas un estētiskas vērtības, saskata to atspoguļojumu vai ierosmi mākslā.

3. Radošajā procesā, iedvesmojoties no kultūras konteksta un sabiedrības vajadzībām, paplašinās kultūras pieredze, rodas jaunas idejas un inovācijas.

3.2. Izmantojot noteiktam mākslas veidam piemērotas analīzes metodes, pēta un analizē mūsdienu artefaktus, kultūras mantojuma elementus, tradicionālās vērtības un to izpausmes.

4. Kultūras procesi rada pārmaiņas sabiedrībā. Mākslas darbiem ir mākslinieciska, sociāla un ekonomiska vērtība.

4.2. Pēta radošo personību un sabiedrības savstarpējo ietekmi, 20. un 21. gs. ētisko, estētisko, politisko, sociālo un ekonomisko procesu atsaucēs laikmetīgo autoru daiļradē.